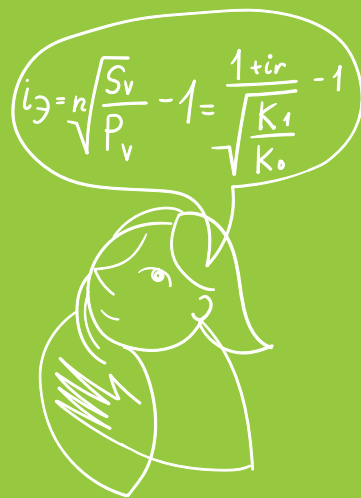

Гендерний інформаційно-аналітичний центр

Гендерний педагогічний альманах

Гендерний педагогічний альманах

За редакцією
Олега Маруценка,
Ольги Андрусик,
Тетяни Дрожжиної

УДК 37.01/09.378:305

*Видано за сприяння та фінансової підтримки
представництва в Україні Фонду імені Гайнріха Бьолля*

Гендерний педагогічний альманах / за ред. О. Маруценка, О. Андрусик,
Т. Дрожжиної. – Харків: Планета — Принт, 2017. — 68 с.

ISBN 978-617-7587-23-0

Що таке «гендер» – коли це не визначення терміна, а реальне шкільне життя?

Як він вплетений у викладацькі слова, шкільні коридори, сценарії свят чи щоденні звички? Якою мірою визначає наші вподобання, дії і рішення?

У виданні об'єднано педагогічні есеї, у яких в легкій формі описано реальний викладацький і управлінський досвід розпізнавання й подолання гендерних стереотипів та дискримінації. У власних розповідях реальні педагоги відверто діляться історіями поведінки в тих чи інших «гендерних ситуаціях», що виникають неминуче всюди, де здійснюється освіта.

Альманах буде корисний усім, хто працює в шкільній, дошкільній, вищій освіті, студентству педагогічних спеціальностей, батьківству, бабусям і дідусям, усім, хто цікавиться гендерною тематикою, проблемами сучасної освіти й виховання.

*Літературне редагування Олени Малахової
Ілюстрації Марії Чорної*

ISBN 978-617-7587-23-0

© Авторський колектив, 2017

© Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА», 2017

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
ЯК ГЕНДЕРНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ПЕРЕТВОРИВСЯ НА СТИЛЬ ЖИТТЯ <i>Анна Савельєва</i>	6
ПРО КУЛЬТУРНИЙ ШОК МАМИ, АБО ЯК «ДІВЧАЧА» ІГРАШКА «ПСУВАЛА» ХЛОПЧИКА <i>Тетяна Кермеш</i>	9
ГІРКИЙ ПРИСМАК, АБО РОЗДУМИ ПРО ГЕНДЕР В ОСВІТІ <i>Михайло Ступак</i>	10
ЗАПІЗНІЛЕ ПОРОЗУМІННЯ <i>Валентина Какадій</i>	12
НЕ БУВАЄ «ЧОЛОВІЧОЇ» ТА «ЖІНОЧОЇ» РОБОТИ: ЯК ПЕРЕКОНАТИ ДИТИНУ <i>Наталія Третьак</i>	13
ПЕРЕОСМИСЛЮЮЧИ ГЕНДЕР У ШКОЛІ: ХТО, ДЕ І ЯК? <i>Інна Годлевська, Тетяна Тернова</i>	14
ГЕНДЕРНОЧУТЛИВЕ ВИХОВАННЯ НА ВЛАСНОМУ ДОСВІДІ: НОТАТКИ ДИРЕКТОРКИ <i>Світлана Бовдуй</i>	16
Я Ж ДІВЧИНКА! ОХАЙНІСТЬ ПОНАД УСЕ... <i>Наталя Камбарова</i>	19
БІЛЕ І ЖОВТЕ, АБО ЯК ХЛОПЧИК ДІВЧИНКОЮ СТАВ <i>Ольга Андрусик</i>	20
«ТІЛЬКИ НЕ СЕРДЬСЯ, Я ВСЕ ЗА ТЕБЕ ЗРОБЛЮ»: ІСТОРІЯ БЛИЗНЮКІВ <i>Надія Стьопіна</i>	22
«ДЗЕРКАЛЬНІ АНКЕТИ»: ЯК ШКОЛА ДОПОМОГЛА БАТЬКАМ КРАЩЕ ПІЗНАТИ СВОЇХ ДІТЕЙ <i>Світлана Пономаренко</i>	24
КНИГА – ДЖЕРЕЛО ЗНАНЬ І... ДИСКРИМІНАЦІЙ <i>Вікторія Носова</i>	26
ЗАМАЛЬОВКИ ПРО ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ І ЩАСТЯ <i>Анна Іванова</i>	28
«ТИ ЩО, БАБА?!», АБО ЯК УБИТИ ДИТЯЧИЙ ТАЛАНТ <i>Вікторія Лисенко</i>	29

«ЛЯЧНІ» ЗАХОПЛЕННЯ ГАРНОГО ХЛОПЧИКА <i>Ганна Єфімцева</i>	30
МОЇ ТРУДНОЩІ І ПЕРЕМОГИ У БОРОТЬБІ ЗІ СТЕРЕОТИПАМИ <i>Людмила Трачук</i>	32
ЖІНКИ НЕ ПОВИННІ ОБСЛУГОВУВАТИ ЧОЛОВІКІВ, ЯК І НАВПАКИ: ПРО ТРАДИЦІЙНІ ГЕНДЕРНІ РОЛІ В РОДИНІ ТА КЛАСІ <i>Світлана Бовда</i>	34
ЯК ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ ЗІПСУВАЛА ЦІЛЕ ЗМАГАННЯ І НАСТРІЙ! <i>Софія Черниш</i>	36
МИ ФОРМУЄМО ПРОСТІР ЧИ ПРОСТІР – НАС? <i>Олена Малахова</i>	38
«ТУРИСТ, ВЕРШНИК, ПІШОХІД...», АБО ЯК Я ЗМІНЮВАЛА ПІДРУЧНИКИ <i>Алла Приходько</i>	42
ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ – КРАЩА ПЕДАГОГІЧНА СТРАТЕГІЯ! ВКЛЮЧАЙТЕСЬ! <i>Любов Яворіна</i>	44
ХТО СЬОГОДНІ ЧЕРГУЄ? <i>Валентина Какадій</i>	46
ЯК ГЕНДЕРНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЗМІНИВ РОДИННІ СТОСУНКИ <i>Наталія Політович</i>	48
ВИКОРИСТАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У ШКОЛІ: НАШІ ПЕРШІ КРОКИ <i>Наталія Жага, Ірина Вавренюк</i>	49
ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ: МОЇ ВИРІШЕНІ І НЕВИРІШЕНІ ПИТАННЯ <i>Оксана Кочерга</i>	50
СПОГАДИ І РОЗДУМИ <i>Тетяна Дрожжина</i>	52
ЯК ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЗАВАЖАЛИ ФІЗИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ <i>Віталій Вотінцев</i>	54
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК «ЛІКИ» ВІД СТЕРЕОТИПІВ <i>Інна Профатило</i>	55
ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ В ІНОЗЕМНІЙ СТУДЕНТСЬКІЙ АУДИТОРІЇ <i>Олег Марущенко</i>	58
НОТАТКИ НЕБАЙДУЖОЇ, АБО ЧИ ПОТРІБНІ СУЧАСНІЙ ШКОЛІ ГЕНДЕРНОЧУТЛИВІ ТЕХНОЛОГІЇ? <i>Людмила Цяцька</i>	60
ЩО ТАКЕ «ГЕНДЕРНИЙ ОСВІТНІЙ ЕКСПЕРИМЕНТ»?	66

Передмова

Альманах, який ви тримаєте в руках, є, без перебільшення, безпрецедентним для України.

По-перше, украї рідко в одній книзі можна прочитати тексти, написані педагогами з дитсадків, шкіл і вишів.

По-друге, незвичним є вже сам жанр цих авторських матеріалів, адже створювалися вони переважно як есеї-роздуми, есеї-пошуки, есеї-відкриття. Їх не сплутаєш ні зі сторінками педагогічних конференційних збірників, ні з тисячами знаків науково-методичних праць: ці прості й «живі» тексти не «узагальнюють широкий педагогічний досвід», а навпаки, ніби дають можливість зазирнути за лаштунки, прожити один чи кілька реальних днів з тими людьми, які навчають наших дітей, — як живуть, чим бентежаться і чому радіють, у чому сумніваються, як приймають рішення. У західній освітній традиції практика, коли фахові педагоги саме таким чином діляться власними ідеями і практичними знахідками, є доволі звичним явищем. Цим альманахом ми хочемо утвердити цю традицію і в українській освіті.

Усе, що ви прочитаєте, це оригінально описаний педагогічний та управлінський досвід подолання... А ось чого саме, це якраз те

«по-третє», адже всі без винятку тексти присвячені опрацюванню надважливої і гостро актуальної теми — гендерним стереотипам та дискримінації в освіті.

Ви дізнаєтеся про класичні «гендерні ситуації», які щодня трапляються будь-де, де вчать і вчаться. Познайомтесь із реальними педагогинями й педагогами, які свідомо, наполегливо, а іноді навіть випадково віднайшли власні поведінкові «лайфхаки» і радо діляться ними.

У багатьох есеях ви натрапите на згадку про участь авторок і авторів у чомусь для них дуже важливому — у гендерному освітньому експерименті. Відкриємо невеличку таємницю: на останніх сторінках альманаху про нього написано чимало подробиць. Але ми пропонуємо невеличку «подорож-загадку»: прочитавши усі авторські матеріали у порядку, в якому вони подані, спробуйте з усієї «мозаїки» вражень, спогадів, фактів скласти власне уявлення про той незвичайний проект, а потім порівняйте з його докладним описом наприкінці альманаху. Упевнені, що це буде цікавий і, до речі, теж експериментальний досвід!

І нехай ваші враження від читання неодмінно перетворяться на нові відкриття і, головне, власні практичні кроки!

Редколегія

Як гендерний експеримент перетворився на стиль життя

Був звичайний робочий день. Дійсно звичайний, бо він нічим не відрізнявся від інших – урок, заповнення журналу, перерва, урок... Але той день змінила одна новина – в суботу приїде експертна команда, яка буде впроваджувати в нашій школі гендерний освітній експеримент. Який-який? Гендерний? А що його впроваджувати? Гендер – це наче рівність чоловіків і жінок? Так я це знаю, на уроках курсу «Людина і світ» ми з дітьми про це говоримо. А що ще впроваджувати? Як це нас стосується? (пишу і сама не вірю, що могла так думати). Але варіантів не було – явка обов'язкова!

Субота, вихідний, думки про домашню роботу... Чекаємо... Приблизно о 10.00 до нашої школи завітала експертна група, стає цікаво, що ж з нами будуть робити? Яким чином будемо «гендер впроваджувати»? Проте вже з перших хвилин розмови стало

зрозуміло, що нудно точно не буде! Нам розповіли про те, що робитимемо протягом трьох років і який очікується результат. Зрозуміло, що всі плани нам не розкривалися, але заінтригували! Що-що, а зацікавити нас змогли, зачепили, як-то кажуть, за живе!

Виявляється, що сьогодні, коли доступ до освіти є рівним для осіб обох статей, дитячі садочки, школи та інші навчальні заклади є одними із «закоренілих» механізмів насадження гендерних стереотипів. Чи помічали ми, наскільки дискримінованими є дівчатка, яких ми – освітянська спільнота – виховуємо конформними – охайними, покірними, відповідальними домогосподарками, як ми формуємо культ зовнішності? Звичайно, помічали! Але, мабуть, ми настільки звикли до руху за течією, що змінювати щось здавалося неможливим і непосильним! Проте найбільшим відкриттям особисто для мене було те, що дис-

Валентина Какадій (зліва) і Анна Савельєва (справа) на Третій національній (не)конференції для шкільних педагогів EdCamp Ukraine 2017

кримінованими є не лише жінки. Виявляється, що до хлопчиків теж стереотипний підхід: незалежно від їхнього фізичного розвитку, вони повинні бути «сміливими лицарями», які в майбутньому будуть брати на себе відповідальність за добробут родини! Аякже, ми ж виховуємо майбутніх захисників! І все-все в нашій чи будь-якій іншій школі побудовано за таким принципом сегрегації – дівчатка-принцеси і хлопчики-лицарі, дівчатка-домогосподарки і хлопчики-захисники Батьківщини, дівчатка-слухняні і хлопчики-розбишаки, дівчаткам – кухня, а хлопчикам – техніка, дівчатка миють підлогу, а хлопчики підіймають стільці...

Чим далі я заглиблювалася в гендерну проблематику, тим більший страх і паніка мене охоплювали. Як ми цього не помічали? Чому ми самі не зрозуміли такі, здавалося б, очевидні речі? Але, мабуть, нашої вини тут великої немає, бо виховані ми на тих же гендерних стереотипах. Я впевнена, що наша провина буде тоді, коли ми залишимо все так, як є.

Чи могла я тоді подумати, які зміни відбудуться в житті нашої школи і в моєму особистому?! Як зміниться простір нашого навчально-виховного комплексу! Буденні речі ми тепер сприймаємо по-іншому. І якщо на початку експерименту нам пропонували одягати «ген-

дерні окуляри», то зараз я їх «не знімаю» і бачу, наскільки гендерні стереотипи є укоріненими. Ми живемо за правилами і канонами, які боїмося порушити, боїмося осуду. Я часто чую фразу: «Не нами заведено, не нам і змінювати!». Але тепер я з упевненістю відповідаю, що саме нам, тільки нам змінювати! Для себе і наших дітей!

У нашій школі відбувається багато подій, які крок за кроком наближають нас і наше учнівство до освіти без гендерних стереотипів і дискримінацій. Зрозуміло, що зміни не можуть відбуватися швидко і безболісно, але аналізуючи результати, говорю, що ми на правильному шляху! А розпочинали з себе – це і участь у тренінгах, семінарах, і проведення гендерної експертизи уроків, і робота в міжшкільній творчій майстерні з розробки гендерночутливої наочності, і написання гендерночутливих сценаріїв...

Цікавим і революційним був візит до нашої школи «Музею жіночої і гендерної історії». Я не помиляюсь, якщо називаю цей крок революційним, адже експозиції музею на колесах вразили всіх, хто відвідали його. Цілий день до нас приходили і приїздили люди з нашого району, які однозначно не залишилися байдужими до побаченого і почутого.

У нашій чи будь-якій іншій школі усе побудовано за принципом сегрегації — дівчатка-принцеси і хлопчики-лицарі, дівчатка-домогосподарки і хлопчики-захисники Батьківщини, дівчатка-слухняні і хлопчики-розбишаки, дівчаткам — кухня, а хлопчикам — техніка, дівчатка миють підлогу, а хлопчики підіймають стільці...»

Зустріч команди гендерного освітнього експерименту з педагогічним колективом Огіївського НВК

Важливою для мене (і не тільки!) була робота з антидискримінаційної експертизи проєктів підручників для 9-го класу. Усвідомлення того факту, що майбутні підручники по зможуть позбавлені дискримінації, додавало впевненості й натхнення! Я була щаслива від того, що мене навчили бачити дискримінаційні моменти, а головне – змінювати їх!

А 25 березня 2017 року в нашому навчально-виховному комплексі відбулася грандіозна подія – міні-Едкемп Огіївка – в якій узяли участь понад 100 учасниць і учасників! Одна з двох його основних паралелей була присвячена гендерній рівності та недискримінації. «Як зберегти здоров'я хлопчикам і дівчаткам?», «Як усі ми створюємо гендерну нерівність на уроці», «Як зробити школу гендерночутливою?», «Гендерні аспекти навчання у початковій школі», «Антидискримінаційна експертиза шкільних підручників» – це назви тих цікавих і захопливих сесій, які мало можливість відвідати вчительство нашого району.

Завдяки підтримці експертної команди в Огіївському НВК запрацював перший в Україні шкільний антидискримінаційний центр! Ми плануємо співпрацювати з іншими навчальними закладами, щоб перетворення відбувалися не лише в нашій школі. Наш центр відкритий для кожного і кожної!

У червні 2017 року відбулася ще одна непересічна подія в моєму житті – навчання в Гендерній літній школі! Про формат літньої школи я чула, але особисто ніколи не брала участі в таких заходах. Сказати, що я вражена, – це нічого не сказати! Ці три дні я буду згадувати дуже-дуже довго. Навчання в поєднанні з невимушеною і добродушною атмосферою творять дива! Важливим було те, що ми мали можливість долучитися до формування програми літньої школи і отримали відповіді на запитання, які найбільше нас хвилювали. І хоча дізналися багато нової інформації, у мене не виникло хаосу в голові, усе було доступно і легко! Мабуть, перебування на природі і віддаленість від домашніх турбот дозволили мені повністю відкритися!

Справді, наш експеримент для мене став стилем життя, бо будь-які перетворення ми повинні починати з себе. Лише тоді, коли зміни відбулися в мені, прийшло розуміння і впевненість в необхідності змін навколо. Я, наприклад, маю сина, і почувши про те, що не виплакані хлопчачі сльози пізніше змушують плакати внутрішні органи, зрозуміла одне: фраза «Не плач – ти ж хлопчик!» більше ніколи не буде сказана мною синові!

Анна Савельєва

Про культурний шок мами, або Як «дівчача» іграшка «псувала» хлопчика

Я працюю на посаді практичного психолога у звичайному дитячому садку. І хочу описати випадок, безпосередньою учасницею якого я стала... Мама одного з хлопчиків прийшла забирати його під час вечірньої прогулянки. Діти захоплено гралися на майданчику, а її син катав іграшковий візочок з «немовлям»...

Побачивши це «неподобство», мама дуже обурилася, висловивши «фе» виховательці групи («Чому це ви вчите мого хлопчика таких непідходящих речей?»). Вона схопила дитину, відвела в машину до свого чоловіка, а сама побігла до завідувачки зі скаргою на непрофесійну поведінку педагогині. Суть претензії була така: її син грається «дівчачими» іграшками, а це неприпустимо, тож вихователька «псує» дитину, яку сама мама мріє бачити «справжнім чоловіком»...

Цю маму нам удвох із завідувачкою довелося півгодини заспокоювати, пояснюючи, що діти гралися в рольову гру «Сім'я», що її син в ролі тата займався вихованням «своєї дитини», допомагаючи «своїй дружині»... Заспокоїти її нам вдалося лише одним запитанням: «Невже Ваш чоловік зовсім не бере участь у вихованні дитини?..»

Така ситуація є прямим наслідком того, що ця жінка щиро повірила в доволі поширену ідею, що з хлопчика повинен вирости «справжній

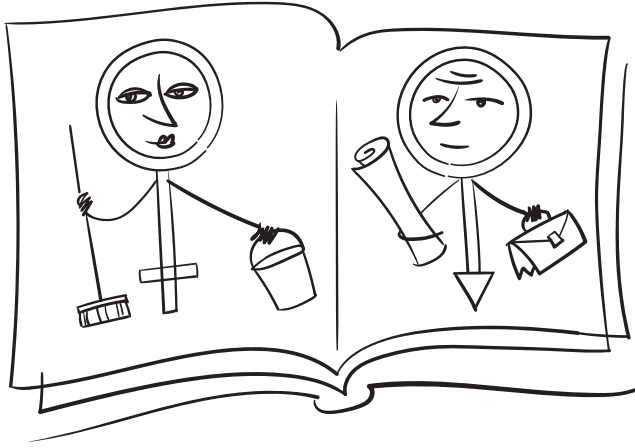
чоловік», і для цього з самого раннього дитинства його треба «правильно» виховувати: сильним, сміливим, без жодних сентиментів, одним словом – маскулінним! Тобто «чоловічим» пріоритетом проголошувався фізичний та інтелектуальний розвиток. Мати хлопчика стала жертвою стереотипів виховання, бо саме маскулінні характеристики суспільство традиційно хоче бачити і формує передусім у чоловіків...

І як сюди вписується гра з дівчатками та ще й у дівчачі іграшки? Людина пережила культурний шок, сприйнявши звичайну рольову гру (що, до речі, вписується в усі діючі програми дошкільного виховання, які, м'яко кажучи, і так не є зразками гендерної чутливості), як загрозу неправильного виховання...

На жаль, вона не розуміє, що суворо обмежена стереотипними рамками модель поведінки позбавляє дитину можливості змінюватися відповідно до свого свідомого вибору і вчитися на власному досвіді, робити висновки зі своєї поведінки. А добре б виховувати у дошкільнят інтерес і доброзичливе ставлення до людей незалежно від їх статі, розвивати уявлення про те, що усі мають свої чесноти і недоліки, типові та індивідуальні особливості, виховувати позитивне ставлення до різних соціальних ролей... Це ж розкриває перед кожною дитиною нові горизонти.

Тетяна Кермеш

Гіркий присмак, або Роздуми про гендер в освіті

Проблема нерівності жінок і чоловіків актуальна для сучасної України. Більше того, вона є специфічною, тому що українське суспільство ще не усвідомлює її наявності, не готове розглядати це питання як нагальне. Проблеми немовби не існують. Але в реальному житті вона дійсно є, більше того, усі ми стикаємося з нею постійно.

Потопаючи у різного роду інструкціях, методичних рекомендаціях, інших розпорядчих і дорадчих документах, адміністрація навчального закладу щоденно вивчає, аналізує, моніторить і робить ще багато чого задля вдосконалення навчально-виховного процесу, матеріально-технічної бази, реалізації основних засад державної політики в галузі освіти. У вирі поточних питань і проблем на задній план «чомусь» (а мені, як директору-практику, зрозуміло чому) відходять стратегічні цілі освіти, однією з яких я б визначив саме забезпечення гендерної рівності.

А чому б і ні! Вас дратує слово «гендер»? Сподіваюся, шановний читачу чи шановна читачко, ви погодитесь зі мною, що важко пояснити, як можна боротися за рівність за расовими, національними, релігійними ознаками й ігнорувати можливість досягти рівноправ'я за ознакою статі. «У нас цієї проблеми немає!» – вигукнете ви

обурено. «Це все придумали європейці, які вже з жиру казяться і не знають, чим би ще зайнятися!». Але де ви бачили європейця, який викидає гроші на вітер, займаючись проблемами, яких «не існує»? Чи не варто задуматися, а що як гендерна рівність, яку вони так активно відстоюють, – це одна із складових їхнього успіху?

У цьому контексті згадується українське прислів'я «Чому ви такі бідні – бо дурні, а чому дурні – бо бідні». Цивілізований світ уже давно зрозумів, що вирішувати проблеми гендерної нерівності потрібно для сталого розвитку всього людства. Шановне панство, розплющте очі – проблема гендерної дискримінації дійсно є, гендерні стереотипи дійсно заважають нам стати більш успішними, а починається все це й зі школи в тому числі.

Запрошую вас на звичайний урок, і подивімося разом, де ж у нас та гендерна дискримінація, ті гендерні стереотипи причаїлися. Я сподіваюся, що після моєї коротенької екскурсії ви хоча б спробуєте замислитися над прочитаним.

Отже, почнемо. Розглянемо спосіб звертання до учнівства на уроці. В ідеалі вчителька чи вчитель повинні забезпечити застосування однакового тону і змісту звертання до хлопців і до дівчат, але... «Іванов! До дошки!» чи «Марійко, виходь, будь ласка, до дошки». Відчуваєте різницю?

Далі – більше. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні передбачає орієнтування на індивідуальний розвиток дитини, її здібності, вподобання, можливості у навчанні незалежно від статі. Тобто діти, які не виконали домашнє завдання через певні труднощі, повинні бути оцінені однаково, але... «Іванов (довга нотація на кшталт ... навіщо тобі голова) ... сідай «Два»! «Марічко, а що трапилось?.. Ну добре, наступного разу обов'язково

зробиш». Або: «Михасю, ну ти ж розумний, аби ще й не бешкетував, то впорався б...» і «Ну не дається Насті фізика... Нічого, аби вдало вийшла заміж».

Інший приклад: на уроці фізичної культури під час проведення розминки вчитель пропонує хлопцям присідати 15 разів, а дівчатам – 10. Чому так? Адже є хлопці, для яких цього буде забагато, і є дівчата, для яких цього замало. Ось і виходить малесенька, але дискримінація.

Дискримінація за ознакою гендеру дошкуляє в першу чергу жінкам: наприклад, під час підготовки експерименту із використанням лабораторного обладнання на уроці фізики асистентами вчителя зазвичай є хлопці – дівчині ж необхідно повсякчас доводити, що й вона може працювати з приладами та інструментами.

Але є приклади й гендерної дискримінації чоловіків. Скажімо, хлопець, у якого є бажання і хист до вишивання (як у багатьох знаних українських

Окрема розмова про навчальні підручники, посібники, наочність. На щастя, Міністерство освіти і науки України нарешті звернуло увагу на необхідність проведення гендерної експертизи підручників, адже гендерні стереотипи в чинних підручниках трапляються повсюдно. Наприклад, якщо авторка або автор хоче показати, як чинити не можна, – зображує хлопчика, натомість усі правильні дії виконують дівчатка. Скажіть, будь ласка, а що, жінка не може виявитися шахрайкою? То чому ж на малюнках, що попереджають про небезпеку у ролі «поганців» лише чоловіки? Чи готова буде дитина, вихована на таких прикладах, захистити себе, якщо злочинні дії в реальному житті буде вчиняти жінка? Або стереотипне відображення жінки як домогосподарки, а чоловіка – як представника «мужніх» професій (поліцейський, пожежник тощо). З дитинства нав'язується уявлення про «чоловічі» й «жіночі» професії, про асиметричні стосунки в сім'ї, закладаються комплекси меншовартості жінок і, як наслідок, суспільство втрачає своїх активних громадян.

Важко пояснити, як можна боротися за рівність за расовими, національними, релігійними ознаками й ігнорувати можливість досягти рівноправ'я за ознакою статі

майстрів), через багаторічні вимоги навчальної програми з трудового навчання змушений був займатися технічними видами праці, які йому осоружні.

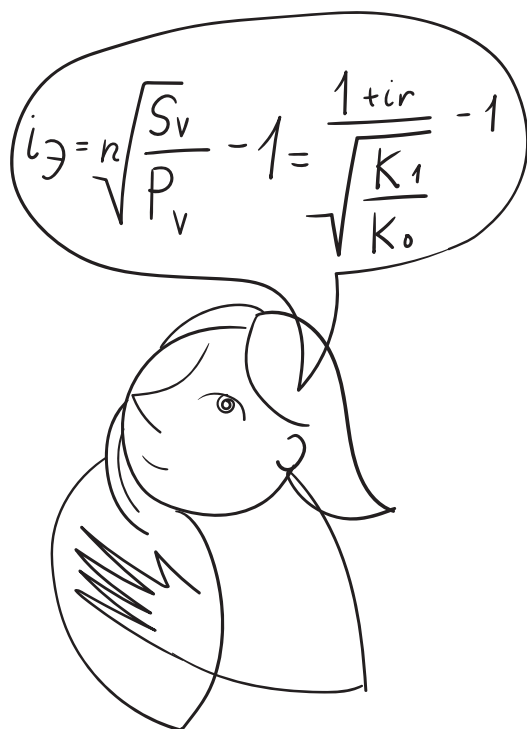
Як же важливо заохочувати учнівство до статево-вмішаних видів навчальної діяльності, забезпечення однакового (рівного) доступу до користування навчальним, спортивним інвентарем, приладами, створення рівних умов для хлопців і дівчат у ході виконання практичних завдань (регламентація часу, використання методів стимулювання, підбір змісту завдань). Ми прагнемо і вже почали це робити.

Ми можемо мати різні погляди на проблему гендерної рівності. Але забезпечити реалізацію принципів рівноправ'я представників і представниць обох статей шляхом створення гендерночутливого освітнього простору, формування гендерної компетентності, використання гендерночутливих технологій, подолання усталених, консервативних уявлень про поведінку, соціальні ролі жінок і чоловіків, підвищення мотивації до творчої та інноваційної професійної діяльності освітян – це, вважаю, є нашим головним завданням.

Михайло Ступак

Запізніле порозуміння

Як часто батьки не прислухаються до своїх дітей, не розуміють їх. Примушують робити те, що вважають «краще і потрібніше для дитини» і при цьому говорять: «Потім ти мені скажеш спасибі! Я вік прожила, краще за тебе життя знаю».

Я хочу розповісти реальну сімейну історію. Маю двох прекрасних донечок. Старша – Віка – розумна, весела, товариська, гарно навчалася у школі.

Минав час. От закінчила вона дев'ять класів, збиралася у десятий. Та я запропонувала піти навчатися на соціального педагога. Донечка відмовлялася, пручалася, плакала, сперечалася, та все ж послухала мене.

Подали ми документи до навчального закладу, пройшли конкурсний відбір. І почалося для моєї дитини нове життя. Спочатку, перших

місяців зо два, все було якнайкраще – Віка навчалася прекрасно, старалася, особливо любила точні предмети, її хвалили в деканаті. Та поступово бажання й натхнення вчитися у дівчинки згасало. Одного разу вона приїхала додому і сказала, що більше навчатися не буде, бо мало годин математики, а гуманітарного багато. Ніякі мої вмовляння не подіяли. Донечка повернулася до школи.

Час плине швидко. Останній дзвоник. Випускний бал. Віка отримала атестат. Багато подій відбулося за цей період. Наш навчальний заклад долучився до гендерного освітнього експерименту. У рамках експериментальної роботи педагогічний колектив знайомився із нормативно-правовими документами з гендерної тематики і тематичною літературою, брав участь у тренінгових заняттях, долучався до різних творчих робіт та конкурсів, вчився проводити гендерний аналіз підручників, уроків, виховних заходів, простору школи. Велися індивідуальні щоденники гендерних спостережень, багато говорилося про дискримінацію...

І я зрозуміла свою помилку, почала позбуватися власних гендерних стереотипів. Тепер сильно жалкую, що не намагалася зрозуміти старшу донечку, примушувала навчатися там, де їй не хотілося.

Зараз вона вчиться у тому навчальному закладі, який сама обрала. Коли ж у нас мова зайшла про навчання другої доньки, коли вона закінчувала 11 класів, я сказала: «Нехай Оленка іде вчитися куди захоче. Треба підтримувати, розуміти дітей. Бо я хочу, щоб вона була щасливою...»

Валентина Какадій

Не буває «чоловічої» та «жіночої» роботи: як переконати дитину

Хочу розповісти свою власну історію, яка розпочалася більше трьох років тому... Скільки років я чекала свій 1-ий клас! І от, нарешті, моя мрія здійснилася. Я набрала першачків – 13 дітей! Діти такі маленькі, кумедні. Усі вони були з різних сімей, з різними характерами, але, незважаючи на це, їм було цікаво в дитячому колективі. Намагалися допомагати одне одному, бралися за будь-яку роботу, всі... окрім одного хлопчика.

Коли всі діти прибирали в класі, Ваня навідріз відмовлявся що-небудь робити. Говорив: «Це не чоловіча робота!». Очевидно, такі поведінкові зразки сформувалися в родині. Я довго думала, як же його зацікавити та долучити до суспільного життя класу та до спільної праці. Відчувала, що з цим щось треба робити, але як саме вчинити, не знала.

Усе сталося якнайкраще. Наш навчально-виховний комплекс долучився до гендерного освітнього експерименту. За цей період я вчи-

лася робити гендерний аналіз підручників, проводити гендерночутливі уроки та виховні заходи без гендерних стереотипів і дискримінацій, малювала ескізи для гендерночутливої наочності з безпеки життєдіяльності дітей, вела спостереження за дітьми та заповнювала відповідний вчительський щоденник спостережень (це була частина експериментальної роботи). А ще, завдяки заняттям, тренінгам, бесідам, консультаціям, які організовувала та проводила команда експерименту, позбувалася власних стереотипів.

В індивідуальних бесідах я старанно пояснювала Вані, що поділу на чоловічу та жіночу роботу у сучасному світі немає. Моя логіка була така: дуже добре, коли будь-хто, хлопчик чи дівчинка, вміють робити все – приготувати їжу, пришити гудзик, забити цвях, замінити лампочку.

На годинах спілкування ми читали та обговорювали твори Василя Сухомлинського, в яких хлопчики та дівчатка спільно виконували ту саму роботу. Задачі з математики, завдання з основ здоров'я і образотворчого мистецтва ми, разом із дітьми, переробляли зі стереотипних на гендерночутливі, і треба сказати, що діти активно та із задоволенням долучалися до цього.

І от поступово протягом двох років я, нарешті, побачила зміни. Знаю, що тепер хлопчик без нагадування прибирає у класній кімнаті та більше не говорить: «Це не чоловіча робота!»...

Наталія Третьяк

Переосмислюючи гендер у школі: хто, де і як?

Пролетіли три роки плідної роботи в гендерному освітньому експерименті. Згадуючи наші перші кроки, можна відверто сказати, що у захваті від ідеї нашої адміністрації залучити нас до цієї роботи ми точно не були. Напевно тому, що поняття «гендер» ми мало пов'язували зі школою.

Пам'ятаємо, як з острахом вперше зустрічали експертку та експерта, і якими натхненними вони були. Їхні цікаві розповіді, відкритість і відчуття того, що це дійсно важливі речі як у повсякденному, так і у шкільному житті, підкорили наші серця. Ми поринули у вивчення шкільного середовища крізь «гендерні окуляри».

Будь-який колектив – це складна організація, а шкільний – справжня імперія, в якій «панують» жінки, а чоловіки чудово цим користуються. Чоловіки-вчителі сприймають проблему гендерного виховання як посягання на їхню територію. Якщо говорити про жіночу частину колективу, то більшість і досі сприймають нашу участь в експериментальній діяльності як жарт або марну трату часу.

Наше власне переосмислення гендерної проблематики теж прийшло не одразу. Згадуючи

наші перші щоденники педагогічних спостережень, навіть смішно зараз стає, адже ми цю проблему звели лише до кількісного співвідношення хлопчиків і дівчаток, не приділяли уваги гендерним стереотипам та проявам дискримінації.

До початку експерименту ми навіть не замислювалися над елементарними речами: звернення до учнівства (наприклад, до хлопчиків за прізвищами, до дівчат – за іменами), наведення прикладів для розв'язування життєвих ситуацій, стереотипний розподіл гендерних ролей між дітьми у класному колективі під час підготовки та проведення уроків і різноманітних позакласних заходів... Стало зрозуміло одразу (і ми переконуємося в цьому й дотепер), що нелегко перебороти будь-які стереотипи як дорослим, так і дітям. Саме з цією метою ми розробляли заходи, спрямовані на створення умов, у яких діти переконувалися, що все залежить від конкретної життєвої ситуації, а не від статі людини.

У рамках тижня трудового навчання підготували та провели гру-подорож «Майбутні господарі та господині», у якій із задоволенням брали участь дівчатка і хлопчики. Усі конкурси так чи інакше торкалися теми «Хатні

*Гра-подорож
«Майбутні господарі
та господині»*

справи». Дивне враження на початку на нас справило те, як маленькі діти впевнені в тому, що вони виконують якесь завдання бездоганно тільки тому, що належать до тієї чи іншої статі. І який подив ми прочитали в очах, коли хлопчики чудово приготували салат, а дівчатка змайстрували щось із дерева. Їх бажанню виконати дещо незвичне для себе і впевнитися, що ти можеш більше, ніж те, до чого тебе готує суспільство, не було меж! У позакласній чи виховній роботі учителеві чи вчительці вирішувати питання гендерних стереотипів набагато легше, ніж у навчальному процесі.

Інша наша проблема – підручники. Вони супроводжують дітей протягом усього навчання. Саме вони, незалежно від предмету, впливають на світогляд (наприклад, умова задачі з математики не тільки вчить дітей виконувати певні математичні дії, а й подає конкретну життєву ситуацію, формуючі або ні, стереотипні уявлення). Ось чому, на нашу думку, підручники мають проходити антидискримінаційний аналіз ще до того, як потра-

доносяться до дітей майже виключно через чоловічі образи, особливо це відчутно під час вивчення тем, пов'язаних з професіями. У більшості підручників використовуються приклади з робіт письменників, хоча чудових письменниць у нас чимало. А якщо вам «пощастило» з предметом (наприклад англійська мова), то навіть непоганий підручник може бути зіпсований стереотипними ілюстраціями, хоча і без них кожна дитина могла б уявити головного героя чи головну героїню.

У більшості підручників взагалі не йдеться про паритетність представлення жіночих та чоловічих образів. Особливо це простежується у підручниках з трудового навчання – як в ілюстративному матеріалі, так і в тексті. А якщо клас не поділяється на групи хлопців та дівчат при вивченні цього предмета, а підручники суто «дівчачі» та «хлопчачі», як бути в цій ситуації? Питань до підручників дуже багато, тому авторкам та авторам потрібно намагатися створювати їх недискримінаційними, добирати весь матеріал так, щоб він не образив почуття дитини.

Дивне враження на нас справило те, як діти впевнені в тому, що вони виконують завдання бездоганно лише тому, що належать до тієї чи іншої статі

плять до рук дітей. Безумовно, педагог може «підкорегувати» стереотипний вплив підручника, але часові рамки уроку не дозволяють нам зупинитися на виправленні кожного подібного випадку. А вдома діти взагалі працюють з підручником самостійно...

Чи замислювалися ви коли-небудь, гортаючи підручник, що більшість завдань адресовані саме учню (навіть перші сторінки звертаються саме до учня: «Дорогий учень» або «Дорогий друг»), що загальнолюдські поняття

А ви, наше дороге читацьке коло, обов'язково дослухайтеся до своїх дітей, надайте їм можливість розкрити власні таланти і не зважайте на статтю, а зверніть увагу на особистість дитини. Ми продовжуємо рухатися далі, експеримент спонукає нас до саморозвитку та самовдосконалення, бо ми впевнені, що будь-які зміни потрібно починати з себе.

*Інна Годлевська
Тетяна Тернова*

Гендерночутливе виховання

на власному досвіді: нотатки директорки

Гендерночутливе виховання краще за все здійснювати в організованих дитячих колективах — дитячому садочку, школі. І саме педагоги підтверджують: природа заклала в хлопчиків і дівчаток зовсім незначні відмінності, а їхня несхожість — від того, що їх виховують абсолютно по-різному. А потім навіть узагальнюють, говорячи, що чоловіки і жінки походять «з різних планет». А жити доводиться на одній планеті, створювати сім'ї, народжувати і виховувати дітей, хлопчиків і дівчаток, синоків і донечок, мріючи про їхнє щасливе майбутнє. Як бути?

Якось, ідучи міським парком, зупинилася біля дитячого майданчика. Хлопчики й дівчатка бігали, гралися. Спостереження за поведінкою дітей показали, хто грає в пасивні ігри, хто — в активні; хто з них у що одягнені, тобто який одяг зумовлював певний тип гри, поведінки.

По-перше, діти чітко поділились на групи: «хлопчики» / «дівчатка»; по-друге, хлопчики бігали, викували, долали перешкоди, залазили на найвищу зону «замку». Одягнені в джинсовий одяг темного кольору, вони не боялися забруднитися, рухалися вільно.

А дівчатка? Вони «пристойно» сиділи на гойдалці, одяг був світлого кольору, в руках майже кожна тримала ляльку. Поруч на лавочці сиділи матусі. Одна за одною вони кликали до себе дівчаток, щось говорили їм, доправляючи одяг і зачіски. А мами хлопчиків? Жодна з

**Природа заклала
в хлопчиків і дівчаток
зовсім незначні
відмінності, а їхня
несхожість — від того, що
їх виховують абсолютно
по-різному**

них не покликкала свого, щоби поправити одяг чи зачіску. Питаю себе: «Чому?». Невже хлопчиків люблять менше за дівчаток? Звісно, ні, просто мами вважають, що хлопчикам личить така поведінка, а вимоги до їхньої зовнішності не порівняти з аналогічними по відношенню до дівчаток.

Працюючи понад 30 років в освітній галузі, у тому числі й у школі, маю нагоду вочевидь спостерігати за поведінкою хлопчиків і дівчаток, за ставленням дорослих педагогів, татусів і матусь, бабусь і дідусів до учнів і учениць, до синочків і донечок, до онуків та онучок. Тут багато стереотипів.

Підтвердженням цього можуть бути факти шкільного життя. Урок математики у 4-му класі. За списком у класі 19 дітей: 10 дівчаток і 9 хлопчиків. На всіх етапах уроку увага вчительки прикута до хлопчиків: завдання, які вимагають логічного мислення, у першу чергу адресовані хлопчикам; під час правильних відповідей саме хлопчики одержують більше позитивних слів від вчительки, ніж дівчатка. Потроху це виправляємо, вчительки вже прагнуть розподіляти однаково свою увагу між хлопцями і дівчатами.

Виховний захід у 5-му класі з теми «Національні символи України». У класі навчається 12 хлопчиків і 14 дівчаток. Увесь захід виконували лише дівчатка. Чому? Їх привчили бути в таких заходах більш активними; виправляємо і це.

Для проведення уроків з трудового навчання у сучасній школі можна обирати різні програми (модулі), у тому числі й вишивання. За кілька тижнів до школи завітала мати одного хлопчика з обуренням: «Він що, дівчинка, що сидить грається з хрестиками?». А хлопчик із задоволенням клав хрестики на тканину, милуючись своєю роботою. Йому це подобається. Для нього — це творча діяльність, яка приносить задоволення і насолоду. Спробувала матусі це пояснити, та поки мене не зовсім зрозуміла.

Батьківські збори в 11-му класі. На порядку денному — підготовка учнівства до ЗНО, порядок його складання. Серед присутніх — одні мами. Чому? Хіба татам байдуже майбутнє їхніх дітей? У них є важливіші, «великі справи»? Вважаю, така поведінка дорослих впливає на майбутній стиль поведінки і життя сьогоднішніх маленьких хлопчиків і дівчаток. Зростаючи, вони вбирають стереотипи: хлопчики — майбутні підкорювачі світу, «обертають землю», а дівчаткам, майбутнім жінкам, залишаються другорядні ролі, діяльність, яку можна реалізувати переважно в конкретному, обмеженому просторі.

Мене зацікавила думка хлопців щодо того, що саме дівчата грають у футбол, начебто у суто чоловічу гру. «Та це ж круто! — відповіли мені юнаки. — Грають не гірше за нас!»

А якщо змінити акценти? Практика педагогічної роботи має й приклади іншого змісту. Як-от: учениця 11-го класу виявила бажання вивчати предмет «Захист Вітчизни» за програмою для юнаків. Мало того, вона обрала хлопцями командиром.

Чергування в шкільній їдальні. Хлопці й дівчата, одягнені у фартухи і головні убори, чергують, не поділяючи обов'язки на «жіночі» та «чоловічі».

У нашій школі розвинений дівчачий футбол. Команда дівчат зі змагань будь-якого рівня не повертається без перемоги. Мене зацікавила думка хлопців щодо того, що саме дівчата грають у футбол, начебто у суто чоловічу гру.

«Та це ж круто! – відповіли мені юнаки. – Грають не гірше за нас!».

Загальношкільні батьківські збори. Учителство звикло, що переважна більшість присутніх – матері, жінки. Щоб долучити і татів до питань виховання, ми проводимо за персональним запрошенням збори тільки татів. Приходять майже всі. Наступні як класні, так і загальношкільні батьківські збори відвідують і батько, і мати. Звичайно, це стосується ще не всіх, але більшості.

Основний принцип гендерночутливого виховання полягає в тому, що вибір людини повинен бути вільним, зокрема, від традиційних, визначених суспільством стереотипів. Головне – прагнути займатися тією справою в житті, яка подобається, невпинно йти до неї, вірити у власний успіх. «Хто не знає, до якої гавані він пливе, для того немає попутного вітру», – писав Сенека. Хіба не так?

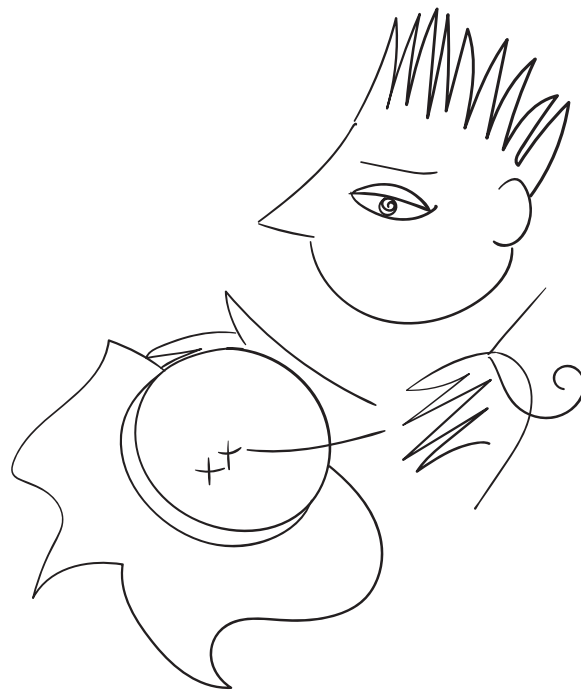
І ми змінюємо школу і себе, спираючись на знання, отримані на тренінгах і семінарах у межах гендерного освітнього експерименту. Наприклад, провели перегляд оформлення простору школи. Оскільки в адміністрації працюють лише жінки, ми внесли зміни до назв посад: тепер на дверях кабінетів висять таблички «директорка», «віце-директорка», «секретарка», «завідувачка господарства» тощо.

У холі школи ми розмістили дзеркала, а поруч з ними – стенди зі слоганом «Тобою пишається школа». На наше переконання, і хлопчики, і дівчатка, подивившись у дзеркало, мають усвідомити, що школа бачить їхню цінність як особистості. Розвивай свої здібності, будь активною / активним, знай – життя любить дієвих!

Красномовним є діалог з дівчинкою Даринкою, яка підійшла до дзеркала із цим написом.

– Даринко, подивись, будь-ласка, у дзеркало та прочитай слова, написані на стенді, – попросила я.

Дівчинка подивилась у дзеркало, прочитала написані слова, на мить замислилась, а потім запитала: «А хто такий «тобою»?». Як бачимо, у дитини немає й гадки про те, що саме нею може пишатися школа, нею – дівчинкою, нею – особистістю.

Я впевнена, дуже важливо, що ми здійснюємо гендерний самоаналіз та аналіз уроків, позакласних виховних заходів, який засвідчив живучість стереотипів: сегрегація під час розподілу видів навчальної діяльності, хлопчикам – більше уваги щодо дисципліни на уроці, участі в пізнавальному процесі.

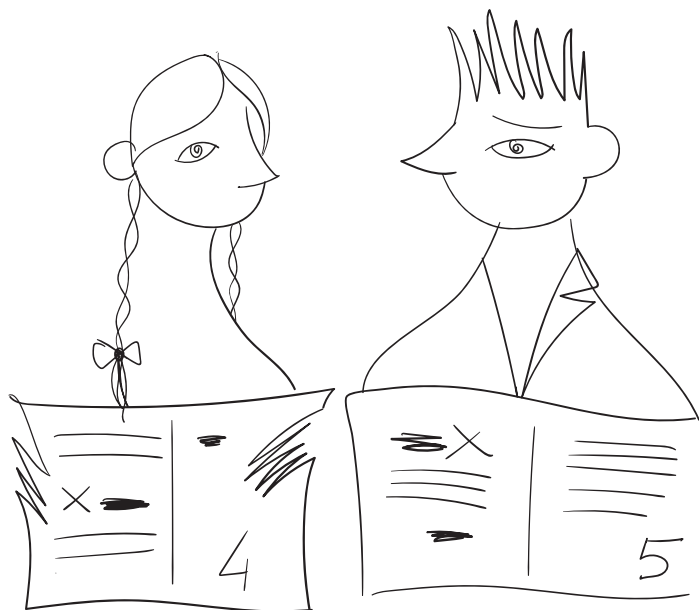
Немає сумніву, що відмінність у поведінці хлопчиків і дівчаток визначена не їхніми фізіологічними особливостями, а соціокультурними факторами. А якщо ці фактори не вроджені, а сконструйовані суспільством, їх можна змінити, змінюючи свідомість людей: створюючи для дітей новий простір можливого життєвого вибору, підтримуючи їх в їхніх бажаннях й уподобаннях... Ми, дорослі, вчительство і батьківство, маємо зробити певні змістовні кроки, аби цей світ став більш щасливим, справедливим, досконалим...

Світлана Бовдуй

Я ж дівчинка!

Охайність понад усе...

Я закінчила школу із золотою медаллю. У нашому класі було четверо медалістів: два хлопці і дві дівчинки. Я добре знала математику, хімію, мови. Десь у 10-му класі почались проблеми з інформатикою: не могла дотямити, що робити з мовою «Паскаль», яку ми тоді вивчали. У першому семестрі написала контрольну на трійку (балів 5 чи 6), але мене «втягнули» як медалістку. Проте вчителька домовилась зі мною: у другому семестрі працюєш; вивчиш на відмінно – отримаєш, не вивчиш – не буду «тягнути» і поставлю «тройка». І я почала вчити, мені допомогла однокласниця – теж медалістка – яка розбиралась у предметі краще.

І от – час «Че» – семестрова контрольна. Я вже непогано розуміюсь у темі. Через тиждень оголошують результати. Я отримала 9 балів (четвірка за старою системою). Ми, четверо медалістів і медалісток, почали звіряти роботи – була у нас така традиція, колективно розбиратися з помилками. І от я виявила, що у мене і мого однокласника абсолютно однакова кількість правильно і неправильно вико-

наних завдань. Отже, ми мали б отримати і однакову оцінку. Проте у нього 10 балів (уже п'ятірка, а не четвірка). Я взяла обидва аркуші і підійшла до вчительки, аби спитати: чому так?

Вона мені сказала, що у мене багато помарок і виправлень. Я ж показала їй роботу Максима і вказала, що у нього з охайністю все так само. У відповідь почула легендарну класику: «Ну ти же дівочка!».

Щиро кажучи, уже навіть не пам'ятаю, чи виправили мені тоді оцінку. Той один бал мені не нашкодив, свою медаль я отримала. У наступному випускному класі мала одного разу і всі «12» з тієї ж інформатики, адже остаточно розібралась з темою.

Проте «ти же дівочка» запам'ятала добре. Я не стала гнатися за охайністю і нескінченно переписувати чернетки. Я сприйняла ситуацію як виклик. Мені сподобалось доводити, що акуратний почерк і відсутність викреслень – це не обов'язок для дівчинки. Крім того, я не стала менше пишати своїми досягненнями: я таки опанувала те, що давалося мені з великими труднощами. Ну і, звісно, з роками я зрозуміла, що традиція «тягнути» на медаль і сама гонитва за нею – досить беззмістовна справа.

Але мені досі дивно, що вчителька – доросла жінка, фахівчиня, педагогиня – у XXI столітті могла таке ляпнути! Чи, може, вона хотіла зробити мені краще, спонукати до більшої акуратності? Тоді чому лише мене, а не хлопців теж? А може, у неї просто було чимало власних стереотипів...

Наталія Камбарова

Біле і жовте, або Як хлопчик дівчинкою став

Якось, зайшовши до третього класу перед уроком фізичної культури, я побачила, що дівчата одягнені в білі футболки, а хлопці – у жовті.

– Навіщо ви одягнули хлопців і дівчат у різні футболки? – запитала я класну керівницю.

– Щоб розрізняти, – відповіла вона.

А потім поспішно добавила:

– Ну вони ж не у рожеві і сині одягнені. Так що нічого страшного немає.

Вона чудово пам'ятала ази гендерного семінару, що напередодні був проведений мною на педраді.

– Але таким чином ви їх сегрегуете. Показуйте, що хлопці і дівчата мають бути відокрем-

леними. І що значить «розрізняти»? Невже ви розрізняєте дітей лише за футболками? Ви ж за ними не бачите особистостей...

– Немає ніякої сегрегації. Все це лише Ваші вигадки, – продовжувала гнути своє класна керівниця.

Я зрозуміла: довести колезі те, що сегрегація погано впливає на взаємини дітей, їх розвиток та самореалізацію, зможу тільки на якомусь прикладі. І ось через тиждень видалася така нагода – саме життя влаштувало неочікуваний експеримент.

До класу прийшов новий хлопчик. Але прізвище та ім'я на старт не вказували. І треба ж такому статися: перед черговим уроком новий хлопчик випадково одягнув білу футболку, як

у дівчат. Фізичну культуру в цьому класі вела інша вчителька, а про те, що відбулося далі, я дізналася від класної керівниці, яка на тому уроці була присутньою.

Почався урок. Вчителька фізкультури вишуквала дітей – спочатку хлопці, а потім дівчата (наша з нею дискусія, що дітей не треба так шикувати, що це теж сегрегація, тривала вже рік). Новенький хлопчик Женя став до хлопців, зросту він був середнього, тож і опинився посередині строю хлопців. І ось підходить до нього вчителька фізичної культури і каже:

– Я ж сказала, що дівчата після хлопців.

мію, фізичний розвиток! Ти любиш спорт? – запитала вона Женю.

– Ні. Мені подобається малювати.

Тут вчителька знову згадала, що це не дівчинка. І хвалити одразу перестала, бо, на її думку, продемонстрований фізичний розвиток був посереднім, як для хлопця.

Урок закінчився. Класна керівниця і вчителька фізичної культури, замислившись, повели дітей до класу.

Кожна дитина насправді старається в міру своїх можливостей, і її треба підбадьорити просто тому, що вона старається

Стать дитини вона визначила за футболкою.

– Я хлопчик, – відповів Женя.

– А чого ти у білій футболці? – не заспокоювалася вчителька, – наступного разу одягни жовту.

– Чому?

– Бо так треба!

Упродовж усього уроку вчителька постійно переставляла (іноді буквально – як пішака на шаховій дошці) Женю до дівчат. Вона забувала, хто він, і бачила тільки білу футболку. А коли той знову нагадував їй, що він хлопчик, тоді вчителька повторювала, що треба вдягатися у жовте.

І ось, нарешті, естафети. Женя пробіг швидше за всіх дівчат, і вчителька стала його хвалити: – Ось, дівчатка, дивіться, як бігає новенька! Я обов'язково візьму її на змагання. Оце я розу-

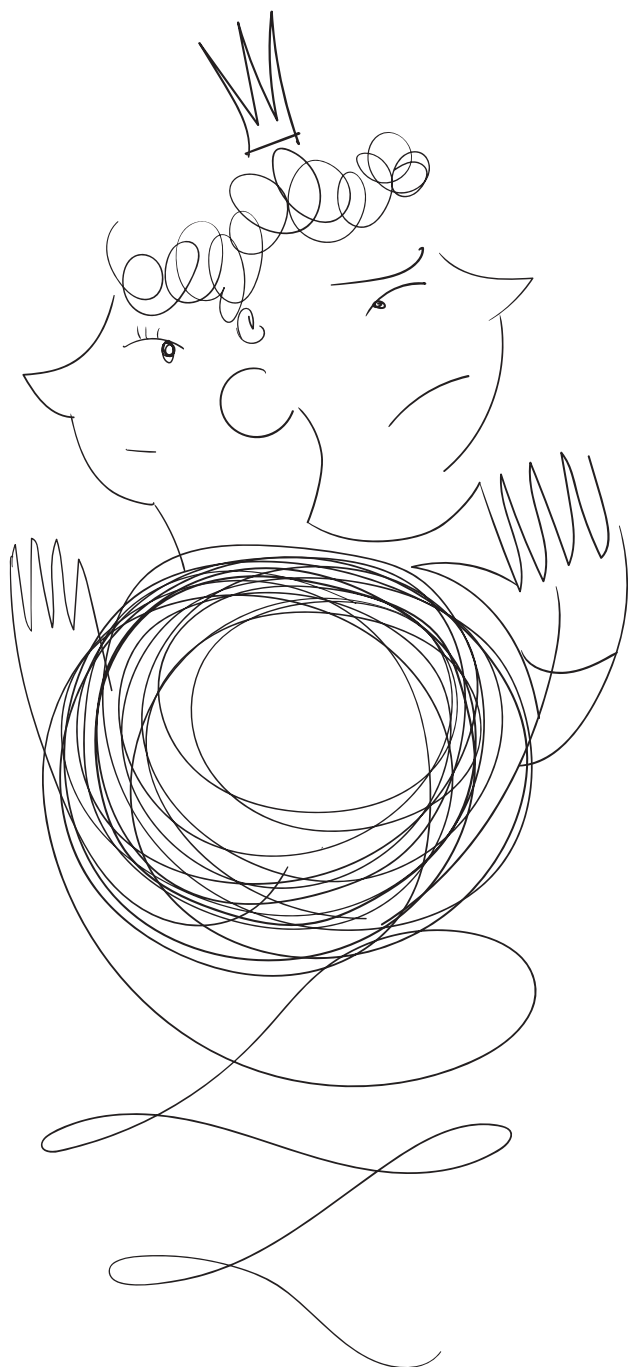
коли я дізналася про цю історію, то подумала: кожна дитина насправді старається в міру своїх можливостей, і її треба підбадьорити просто тому, що вона старається. Я сказала про це класній керівниці, і на цей раз вона була згодна зі мною.

А вже через тиждень усі діти школи ходили на фізкультуру у білих футболках і шикувалися просто за зростом, незалежно від статі. Згодом я дізналася, що обидві розповіли колежанкам про цей урок і свій досвід.

Тільки пропустивши таку ситуацію через себе, ми розуміємо, наскільки важливо бути гендерночутливими.

Ольга Андрусик

«Тільки не сердься, я все за тебе зроблю»: історія близнюків

У новому навчальному році я взяла класне керівництво у 5-А класі. У класі 19 дітей. На відміну від попереднього випуску, де було 12 дітей, з яких 4 дівчинки і 12 хлопчиків, у цьому класі 10 дівчаток і 9 хлопчиків. Але справжнім сюрпризом були близнюки – хлопчик і дівчинка. У нашій школі рідко трапляються близнюки. Останні були років шість тому.

Я не могла не поспостерігати за цими дітьми через «гендерні окуляри», бо вони зламали всі стереотипи про взаємодопомогу і взаєморозуміння, про які зазвичай говорять, коли згадують близнюків.

Перше, що впало в око, – вони рідко сиділи разом за однією партою. А коли таке траплялося, то цілий урок сперечалися, щось одне одному доводили. Найчастіше причиною суперечок були вмовляння дівчинки слідувати, писати, слухати вчительку, коли хлопчик був неуважним, не зосередженим на уроці.

Крім того, у нашій школі, мабуть, як і в багатьох інших, існує проблема з підручниками, їх просто на всіх не вистачає. Тому бібліотекарка розподілила підручники між тими, хто живе поруч. Близнюкам, відповідно, дістався один комплект підручників на двох. Але це ще більше розпалювало суперечки: діти сідали за різні парти, вважали підручник своїм. Учителям доводиться саджати їх за одну парту – і знову суперечки.

Діти сидять окремо, відповідно і чергують у класі нарізно. Але коли підходить черга хлопчика, він принципово не чергує, бо це «дівки

повинні чергувати, а пацани – не». Найбільше мене вражає те, що дівчинка з цим погоджується, добровільно чергує за нього. Дізнавшись про це, я змушую його самого чергувати, а для цього потрібно бути поруч, контролювати, бо за дверима чекає дівчинка і, як тільки мене немає, приходять на допомогу.

Мене зацікавила ця ситуація. Я поспілкувалася з мачухою цих дітей (батьки розлучилися, коли діти були ще майже немовлятами, рідна мама вела, як прийнято казати, аморальний спосіб життя, рано померла, коли діти тільки пішли до школи) і дізналася багато цікавого.

Він домінує над дівчинкою і маніпулює нею. Ледь щось йому не подобається, він влаштовує істерику і перекладає всі свої обов'язки на сестру, яка є для нього ніби людиною другого сорту

Зазвичай вранці прибирає постіль за собою і братом, звичайно, дівчинка. Мити посуд, прибирати зі столу – теж обов'язки тільки дівчинки. На городі вони працюють разом (але з великим небажанням хлопчика). Він домінує над дівчинкою і маніпулює нею. Ледь щось йому не подобається, він влаштовує істерику і перекладає всі свої обов'язки на сестру, яка є для нього ніби людиною другого сорту. Та ж добровільно усе робить, бо вважає, що так і треба.

Я спробувала з'ясувати, звідки така модель поведінки у цих дітей. На жаль, достовірно це неможливо зробити. Але, вірогідно, так було заведено у сім'ї, в якій вони проживали раніше. До нас у школу вони прибули два роки тому з Одеської області. Діти були занедбані, у третьому класі майже не читали, були неохайні,

не привчені слідкувати за собою. Хлопчик вважав себе єдиним чоловіком у родині, тому, мабуть, і копіював ту модель поведінки, яку демонстрували тимчасові чоловіки його матері. Важко навіть уявити, що бачили ці діти. Після смерті матері, вони потрапили до родини батька, де їх навчали слідкувати за собою і своїми речами. Мабуть, тому хлопчик всю хатню роботу вважає «дівчачою», бо не бачить іншого прикладу. Дівчинка ж підкорюється йому, вважає його за головного, бо ще зовсім мало часу пройшло, відколи вони опинилися в новій родині.

Нещодавно дізналася, що першим з двох народився саме хлопчик. Знаю, що світовий досвід спостережень за такими випадками вказує на те, що саме той, хто народжується першим, частіше домінує в парі. Отже, можливо, поведінка дітей спричинена, окрім засвоєних гендерних стереотипів, ще й черговістю народження.

Думаю, зараз найважливіше моє завдання – виховати цих дітей як особистостей, які мають рівні права і рівні можливості у самореалізації. Я буду продовжувати намагатися змінити стереотипи поведінки, які вже в них закладені, хоча це і дуже непросто зробити...

Надія Стюпіна

«Дзеркальні анкети»: як школа допомогла батькам краще пізнати своїх дітей

Моя історія роботи в напрямку гендерночутливого виховання учнівства розпочалася з Лозівського колегіуму № 2. Наш заклад був прогресивний у всіх напрямках роботи з дітьми. У річному плані колегіуму був запланований розділ заходів з гендерного виховання. Колеги, я у тому числі, проводили години спілкування, на яких навчали дітей рівноправ'ю у всіх сферах життя, незалежно від статі, розповідали їм про рівні можливості кожної і кожного, вчили вільно мріяти та завжди дослухатися до своїх бажань.

А у 2015 році наш заклад закрили. Я перейшла на роботу до Панютинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1, яка на той час вже була у гендерному освітньому експерименті.

Відповідно до моїх посадових обов'язків я почала опікуватися роботою колег у цьому проєкті. Таким чином я продовжила працювати над утіленням концепції гендерночутливого виховання дітей. Ця робота приносить мені задоволення, а дітям розширює свідомість.

Хочу розповісти про один випадок у моїй роботі, коли порівняльний аналіз майже ідентичних анкет, що заповнювалися і батьками, і дітьми (так звані «дзеркальні анкети») приніс неочікувані результати. Анкетування провели у 1-4-х класах, тати й мами проходили опитування на класних батьківських зборах.

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

1. П.І.Б. батьків, присутніх на батьківських зборах.
2. Кого виховуєте? (доньку, сина) (підкреслити)
3. Яке хобі Вашої дитини?
4. Які речі даруєте дитині?
5. Які доручення має дитина в родині?
6. Яку роботу в господарстві виконує тато?
7. Яку роботу в господарстві виконує мама?
8. До якої роботи залучаєте дитину?

АНКЕТА ДЛЯ ДІТЕЙ

1. Прізвище та ім'я дитини.
2. Що Вам дарують батьки?
3. Про який подарунок Ви мрієте?
4. Чим Ви захоплюєтесь?
5. Яку роботу в господарстві Вам довіряють виконувати дорослі?
6. Яку роботу в господарстві Вам хотілося б виконувати?

Переглянувши отримані відповіді, ми побачили значні розбіжності, наприклад, між бажаннями дітей та подарунками батьків, що свідчить про те, що батьки не радяться з дітьми, не знають, про що ті мріють. Деяким батькам (це одиниці, але вони є), невідоме навіть захоплення дитини!

У родинях розподіл праці між дорослими залежить від статі: чоловіки, як правило, виконують ремонтні роботи, а жінки готують їжу. Це, вірогідно, і є основним джерелом формування гендерних стереотипів у дітей. Насправді, виявилось, що більшість опитаних хлопчиків хотіли б готувати їжу та мити посуд, а дівчата бажають спробувати, наприклад, рубати дрова.

На наступних батьківських зборах вчительство початкових класів розповіло батькам про результати дослідження, звернувши увагу на бажання дітей та підказавши можливості здійснення дитячих мрій.

Більшість опитаних хлопчиків хотіли б готувати їжу та мити посуд, а дівчата бажають спробувати, наприклад, рубати дрова

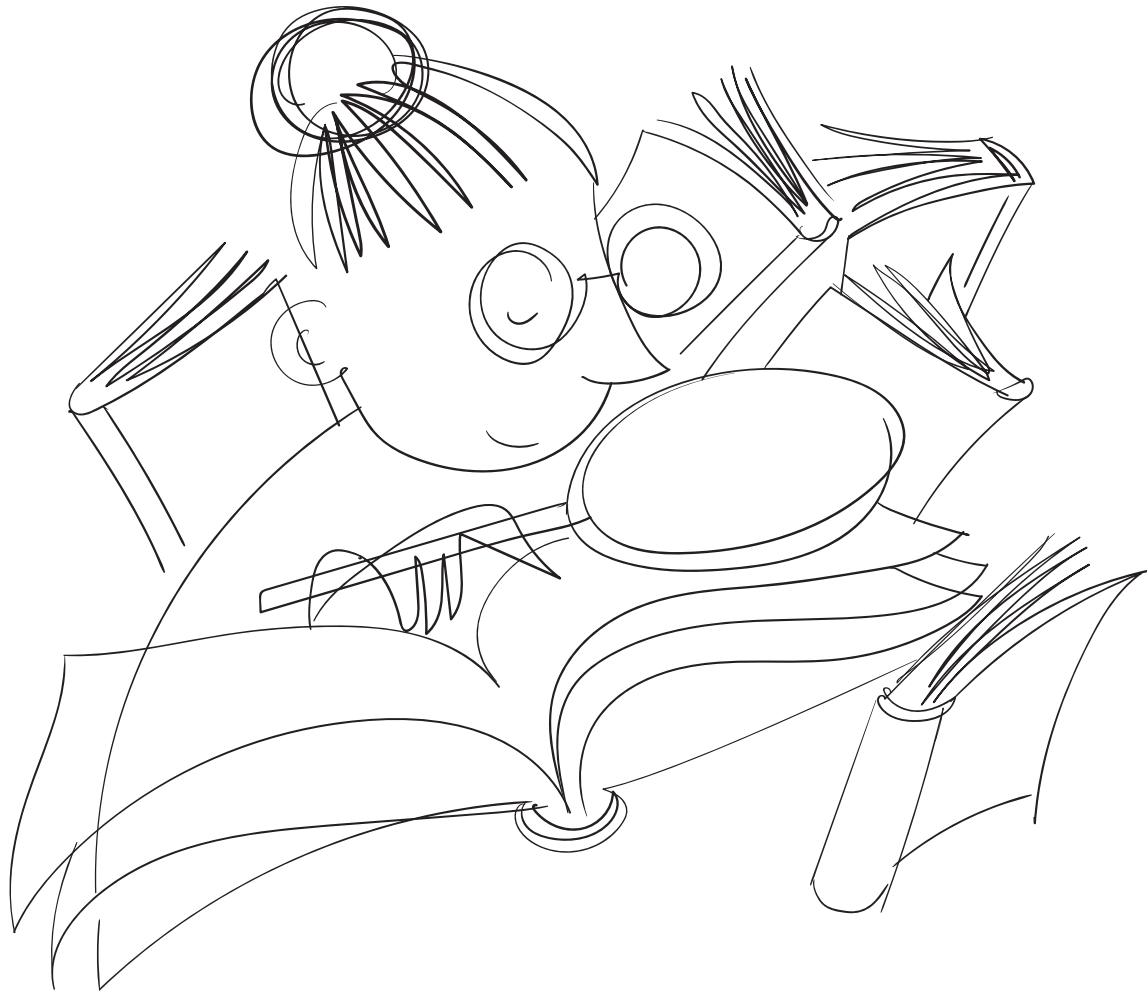
Яке ж було наше здивування, коли діти почали ділитися змінами, що стали реально відбуватися у їхніх сім'ях! Тепер зрозуміло, що такі «дзеркальні анкети» допомагають батькам і вчительству зрозуміти та побачити світ дитини, підказують оптимальні шляхи виховання.

Завдяки цим анкетам вчительський колектив початкової школи спланував роботу батьківського лекторію: «Від чого залежить вибір розподілу праці у сім'ї?», «Призма подарунка», «Як впливає захоплення дитини на її розвиток?», «Вплив здобутих навичок праці на формування характеру дитини». Також запланована низка виховних заходів: «Для чого людині їжа і хто її повинен готувати?», «Особливості мого захоплення».

Хочемо продовжувати цю роботу і надалі, бо розуміємо, що одночасно з навчанням дітей потрібно змінювати, хоч поступово, і світогляд батьків. Звичайно, це непросто, та поступовість і наполегливість уже дають свої плоди...

Світлана Пономаренко

Книга — джерело знань і... дискримінацій

Гендерні стереотипи, «гендерні окуляри», сексизм, фемінітиви, маскулінітиви, паритетність... Для когось просто набір незнайомих слів, а для мене ось уже третій рік поспіль — кропітка робота. Робота над собою, робота із собою, робота з усім, хто і що довкола.

Часто ставила собі запитання: а чи актуально це? чи потрібно це моїм учням та ученицям?

З дитинства ми звикли до того, що на 100% достовірну інформацію ми можемо отримати у бібліотеці з книжок. Та чи дійсно на сьогодні можна бути певними, що дитина буде гармонійно розвиватися, читаючи книжки? Чи не

формують книжки стереотипи? Чи захищена дитина від дискримінаційного тиску?

Були сумніви, були протиріччя. Проте після виконаної мною експертизи підручників з інформатики для 2-го класу я зрозуміла, що деякі завдання я більше не зможу озвучувати у класі, бо у майбутньому ми не побачимо на керівних посадах дівчаток, не побачимо хлопчиків, які б могли створити паритетність у розподілі обов'язків у родині та стати люблячими татами.

У мене з'явилася можливість відкрити двері у нестереотипний світ рівних можливостей.

І дійсно моє оточення почало змінюватися, як під час навчально-виховного процесу, так і у позашкільному житті. Проте чим далі від навчальних закладів, які беруть участь в гендерному освітньому експерименті, тим сумніша ситуація. Один з прикладів – випадок, що стався під час конкурсних випробувань «Учитель року–2017»: одна з членкинь журі зізналася, що мої роботи можна було не шифрувати – настільки вони відрізнялися від інших: використання фемінітивів сприймалося нею як щось чужорідне, не властиве освіченій особистості.

Проте навіть тут траплялися відверті прикраси: в усіх проаналізованих мною книжках загалом було згадано 54 відомі постаті, з яких 52 – чоловіки і лише 2 – жінки, тобто диспропорція становить 96% та 4% відповідно. У текстах, вправах, завданнях все ще переважають стереотипні образи, сформовані патріархатною культурою узагальнені штучні уявлення і переконання про те, чим займаються чоловіки і жінки, що начебто притаманно їм.

Невже за ці роки свідомість освітянського кола не зрушила з місця? Невже до сьогодні жінка та дівчина так і не «з'явилися» в наших навчальних закладах?

Невже за ці роки свідомість освітянського кола не зрушила з місця? Невже досі на уроках домінують маскулінітиви? Невже до сьогодні жінка та дівчина так і не «з'явилися» в наших навчальних закладах?

Радію змінам, які все ж відбуваються на рівні держави, області, міста, школи. Приємно, що починаємо змінювати дискримінаційну ситуацію з себе – через дослідження підручників, яке почалося зі згаданої гендерної експертизи¹ та продовжилося участю у всеукраїнській антидискримінаційній експертизі проектів підручників з інформатики для 9-го класу. До речі, варто зауважити, що багато з цих підручників, у цілому, складені із дотриманням недискримінаційного підходу, чим не могли хизуватися книги-попередниці, створені для 2-го класу.

...Змінююсь я, змінюється оточення. Проте актуальними для мене залишаються чимало питань: чому технічні спеціальності обирають здебільшого хлопці? чому на олімпіадах з інформатики та інформаційних технологій знову ми здебільшого зустрічаємося з учнями і вкрай рідко – з ученицями? як показати учнівству, що для кожного і кожної насправді можливості є рівними? як залучати дівчат? чи не формується їхній світогляд з тих багатьох книжок, де немає відомого і впізнаваного жіночого прикладу для наслідування?

Ще є над чим працювати... Проте я вірю, що світ починає змінюватися з нас.

Вікторія Носова

¹ Гендерна експертиза підручників з інформатики для учнів та учениць 2-го класу / Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг: ВЦ КПІ ДВНЗ «КНУ». – 2015. – Вип. 2. – С. 74–77.

Замальовки

про гендерні стереотипи і щастя

Коли заходиш до школи, на тебе хвилиною наливається натовп школярів і школярок, різноманіття звуків та уривків розмов. Усе це створює атмосферу виру життя, в якому переплетені всі можливі теми розмов та подій.

Ось учитель допитує хлопчика про невчасний прихід, а дівчинці ласкаво кажуть про запізнення: «Наступного разу – не барись».

Проходиш далі і бачиш, як малесенький хлопчик гордо тягне величезне залізне відро з водою. Він чоловік! Рядом із ним іде «справжня жінка-господиня», у неї в руках серветки для миття парт: «Треба сполоснути!». Справжня господиня, щоправда, зростом майже з дорослу людину, але відра до рук їй брати не можна. Запитую у неї: «Чому не допоможеш своєму однокласнику? Разом буде нести легше. Адже ти вдома носиш відра з водою». Стала, замислилася. Потім відповідає: «Завжди так було.» А я знову до неї: «Ну, завжди – не завжди, а якщо змінити?». «А навіщо змінити?» – запитую. «А ти хочеш, наприклад, грати у футбол?» – веду розмову далі. «Так це ж ніби чоловіча гра?» Знову питаю: «Чому?» Пауза і відповідь: «А й справді, хто сказав, що грати у футбол можуть тільки хлопці!»

Заглядаєш до спортивної зали і бачиш галасливу купку дівчат на лавці з телефонами в руках. «Дівчата, а як же здоровий спосіб життя?», – питаю. Хтось каже, що не має бажання, хтось починає розповідати про маленькі негаразди зі здоров'ям, а хтось відверто повідомляє: «Ми – жінки, нас треба берегти. А є хлопці – хай оздоровлюються – готуються турбуватися про нас». «А ви що, самі не хочете бути здоровими? Ви ж любите самі себе, то й турбуйтеся про себе самі. А берегти потрібно всіх: і хлопців, і дівчат...»

Заходжу на вчительську нараду. Бачу переважно жіночі обличчя. Часто педагогині починають спілкуватися і жалкувати: «Чому в школі так мало чоловіків працює?». А й справді – чому? Здається, відповідь відома – гендерні стереотипи і невисока заробітна платня.

Якщо взяти навіть найширший перелік рис характеру, що притаманні всім людям і навпроти кожної спробувати поставити лише одну позначку – чоловіча чи жіноча – чи зможете ви дійсно знайти хоча б одну таку рису? У сучасному світі вже давно неактуальні ці межі. У нашому реальному світі кожна людина, дитина чи доросла, самотужки формує власний характер і обирає, які соціальні ознаки приймати, а які ні. А допомогти учнівству визначитися з цими рисами – це наше завдання, завдання вчительства, і це означає допомогти дитині стати щасливою.

Анна Іванова

«Ти що, баба?!», або Як убити дитячий талант

Кожна людина має певні здібності, іскру Божу, що проявляється в тій чи іншій справі, і ми повинні плекати свої здібності, працювати над собою, над збагаченням свого розуму і духовного світу. На мою думку, людина творить власне життя, а це означає, що вона повинна розвивати індивідуальні здібності та реалізовувати свої можливості, залишатися собою за будь-яких обставин і жити так, щоб отримати максимум задоволення для себе і принести якомога більше добра та користі іншим людям. А одним із завдань батьківства є настанова і підтримка свого чада.

У нашій школі був гурток «Умілі руки», до якого ходив мій син Владислав. На заняттях у вересні-листопаді діти робили вироби із природних матеріалів (сухе листя, мушлі, сухі квіти). Красиві картини, шкатулки, виготовлені власноруч, радували око не тільки батьків, а й педагогів. Часто вироби займали призові місця на різноманітних конкурсах, які проводилися в районному та обласному центрах. А в грудні діти почали виготовляти вироби із бісеру. Син із таким захопленням приходив із

занять і розповідав про свої вміння, показував вироби, якими пишався, намагався швидше зробити домашні завдання, щоб сісти за плетіння бісером!

Але одного разу тато сказав: «Ти що, баба, що займаєшся жіночою справою?!». Вірите чи ні, але після цих слів син жодного разу не відвідав гурток, хоча був одним із кращих учнів. Ні мої вмовляння, ні вмовляння керівника гуртка на нього не діяли...

Протягом навчання в школі Владислав відвідував ще декілька гуртків, але такого запалу, як від відвідин гуртка «Умілі руки», у його очах я не бачила.

З тих пір минуло багато часу, у мене виріс чудовий син. За цей період мені довелося докласти чимало зусиль, щоб переконати його, що не існує відокремленої «чоловічої» роботи від «жіночої». За плетіння бісером він більше так жодного разу і не взявся, але, мабуть, завдяки моїм зусиллям, він мій головний помічник на кухні та в домі. А іноді таку страву приготує, що «пальчики оближеш!» Сподіваюся, що якщо він одружиться, то зі своєю дружиною всю роботу вони будуть виконувати разом, не розділяючи на «жіночу» та «чоловічу». А діти, спостерігаючи таку співпрацю, будуть їх наслідувати...

А ще... Обережно, батьки, прошу вас, обережно – дитина чує! Сказане вами мимохідь слово може принести лихо...

Вікторія Лисенко

«Лячні» захоплення гарного хлопчика

Якось до мене на консультацію звернулись батьки трьох усиновлених діточок. Вони з особливим трепетом розповідали, яким важким для них було рішення прийняти дітей в родину та які вони наразі щасливі, виховуючи двох дівчаток і хлопчика.

Однак їх турбує, що хлопчина занадто ніжний, чутливий, а найстрашніше – бажає бути стилістом. Він із задоволенням грається в «дівчачі» ігри, багато малює, із захопленням дивиться передачі про моду та знається на цій темі. А ще йому дуже подобається робити зачіски матері та молодшим сестрам.

Батьки були впевнені, що дуже добре розуміють ролі, які відведені чоловікам і жінкам, та які професії кому з них притаманні. «Нестандартна» дитина, яка не вписується в шаблон, стала справжнім потрясінням для них та змусила звернутись до психолога.

Однак тут їх чекала несподіванка, адже я не тільки відмовилась якось «лікувати» хлопчика, але й навіть не стала надавати поради з його «перевиховування». Натомість запитала, чи бажають вони своїм дітям щасливого й успішного майбутнього? А якщо так, то я пропоную подивитись на проблему через «гендерні окуляри».

Далі було спілкування впродовж двох років, адже ламати власні стереотипи – складна річ: надто глибоко вони проростають корінням у свідомості.

Батько наводив аргументи, що чоловік повинен бути порядним, фізично та морально сильним, адже йому відповідати за благополуччя родини. І ніяк не хотів від них відмовлятися. Однак вода камінь точить. Нарешті з радістю я побачила певні плоди своєї роботи: батько зрозумів, що вподобання хлопчика ніяким чином не заважатимуть йому розвивати такі важливі для батька риси.

**«Нестандартна» дитина,
яка не вписується в шаблон, стала
справжнім потрясінням для батьків
та змусила звернутись
до психолога**

Мати на консультаціях здебільшого сиділа мовчки, уважно слухаючи наші розмови з батьком. І хоча вона часто погоджувалась зі мною, та все ж виглядала дещо розгубленою. Через деякий час я вирішила з'ясувати, що саме турбувало її, і отримала таку відповідь:

– Я боюсь, що мій бідний хлопчик не зможе знайти собі пару та створити родину. Яка дівчина зацікавиться перукарем або дизайнером?

– Чому Ви вважаєте свого хлопчика «бідним»?

– Адже він відрізняється від інших...

– Чим? Тільки вибором професії. Хіба це так небезпечно? Я пропоную трохи пофантазувати та уявити, що син зараз прислухався до ваших порад, покинув «дурниці» та обрав «правильний» життєвий шлях. Пройшло багато років... Уявіть, яким він став, який на вигляд, який у нього настрій, може хтось є поруч...

– Я бачу, як він іде вулицею, і хоча зараз весняний сонячний день, син дуже похмурий... Має засмучений вигляд... Незадоволений... Поруч хтось є ... це такий же стурбова-

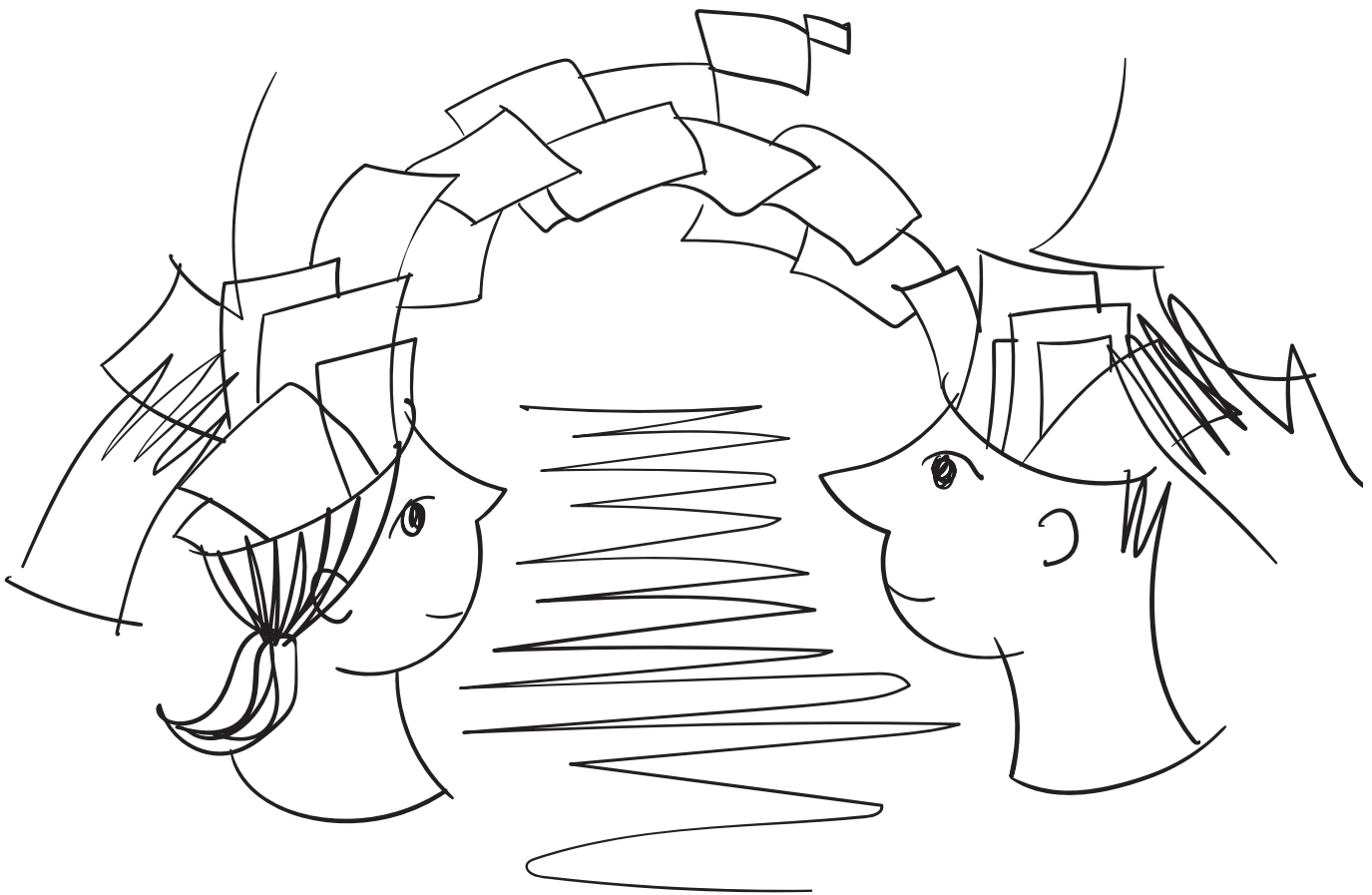
ний чимось чоловік, якому він скаржиться на керівництво компанії, уряд, високі ціни...

Мати замислилась, а потім тихо промовила: – Зрозуміла... Мій хлопчик просто бажає бути щасливим у справі, до якої в нього є покликання. Може, відчуючи любов і повагу до нас, він і може змінити себе, але чи буде він цим задоволений, чи буде щасливий сам та чи зможе зробити щасливим когось поруч?

Малому пощастило, адже любов до дітей та бажання розібратись допомогли дорослим відійти від стереотипного бачення та відкрити справжню сутність дитини. Я дуже сподіваюсь, що хлопчик у майбутньому втілить свою мрію та стане відомим стилістом. На жаль, у наш час «правильне» виховання часто призводить до трагедій, адже, дорослішаючи, дівчатка та хлопчики не вміють прислухатись до себе, а отже не мають можливості обрати свій особистий життєвий шлях, справу, від якої співає душа.

Ганна Єфімцева

Мої труднощі і перемоги у боротьбі зі стереотипами

Щодня в моєму житті відбувається диво. Воно може бути великим і зовсім маленьким. Спочатку радію першому променю сонця чи останнім його проблискам, першій краплинці роси чи розквітлій квітці, першій почутій казці чи цікавому віршикові. Колись, слухаючи перші віршики, які мені читала мама, я собі уявляла «вагоновожатого» чоловіка, який їздив в усіх трамваях, «листоношу», який теж був чоловіком. Я звикла до стереотипного сприйняття цих професій як

«чоловічих». І коли ми поїхали до Харкова, мені було дуже дивно, що в трамваях я побачила саме контролерок, потім я пригадувала, що і пошту теж розносять жінки. Коли в старших класах проходили медкомісію, нам говорили, щоб заходили до «лікаря», хоча в кабінеті була лікарка. На це мало звертали увагу. І в дитячому садку, і в школі нам говорили про те, що важку роботу роблять чоловіки, бо вони повинні бути сильними, а дівчата прибирати кімнату.

Коли наш заклад взяв участь у гендерному освітньому експерименті, я саме розпочала працювати з дітьми дошкільного віку. Спостерігала за ними під час прогулянок, сюжетно-рольових ігор. І мені було приємно від того, коли дівчатка гралися машинками, хлопці могли брати ляльок і це ними не сприймалося, як щось «неправильне». Коли я їх запитувала, чому саме ця іграшка в їхніх руках, вони пояснювали, що їм цікаво нею гратися. І я всіляко заохочувала дітей гратися іграшками, які їм подобаються.

Уже в роботі із учнівством школи виникають труднощі. Наприклад, дівчата визнають власну поведінку як позитивну, а поведінку хлопчиків

налагодженні стосунків, у тому числі сімейних. Я пояснюю, що поведінка батьків є найпершою гендерною моделлю, з якою ідентифікує себе дитина. Розуміють мене не всі, але достатньо багато таких, хто прислухаються.

Коли зараз я працюю з дітьми старших класів щодо вибору майбутнього фаху, то помічаю, що учениці й учні потрохи намагаються долати гендерні стереотипи щодо професій, які начебто притаманні жінкам і чоловікам. Я проводжу заняття з використанням дидактичного матеріалу, в якому не простежується ділення на «чоловіче» та «жіноче», добираю гендерночутливі ілюстрації, наводжу приклади, як жінки і чоловіки працюють в різних

У хлопців і дівчат може бути багато спільних інтересів, треба лише пояснити їм це

як негативну, і пояснюють, що з хлопчиками нецікаво гратися, бо вони б'ються, кричать. А хлопці, своєю чергою, не хочуть гратися з дівчатами, бо вони плачуть і постійно з ляльками «носяться». Очевидно, що в цьому віці вже виявляються ознаки гендерної сегрегації, закладені у дитинстві. У хлопців і дівчат може бути багато спільних інтересів, треба лише пояснити їм це. Тому я постійно намагаюся об'єднати їх для спільної діяльності. Так виходить при підготовці якихось свят: ми обговорюємо розподіл завдань за принципом «усі роблять усе», а я вже створюю ситуації, в яких вони звертатимуться за взаємною допомогою.

Батьківство постійно питає мене: «Навіщо це нам потрібно?». Я намагаюся пояснювати, що це буде важливо для дітей у майбутньому, що це їм допоможе у виборі життєвого шляху, у

професіях і досягають успіхів.

Гендерна просвіта дала можливість мені самій звільнитися від численних гендерних стереотипів. Тепер у своєму житті я часто бачу ту несправедливість, де є чіткий розподіл на престижне «чоловіче» і підлегле «жіноче». Розуміння гендерних стереотипів надзвичайно важливе, тому що багато талановитих людей змушені боротися з химерами не тільки суспільними, але й з власними. Усвідомлення і прийняття того факту, що кожна людина є індивідуальністю, з неповторним набором психологічних якостей та властивостей, дозволить кожній і кожному, а також суспільству в цілому, стати більш щасливими і успішними.

Людмила Трачук

Жінки не повинні обслуговувати чоловіків, як і навпаки: про традиційні гендерні ролі в родині та класі

У багатьох українських родин історично склався розподіл на «чоловічі» та «жіночі» ролі. Але чому батьки цього не помічають або не хочуть помічати? Чому не хочуть хоча б щось змінити у своїх взаєминах, ставленні до дітей? Чому звинувачують інших у недостатньому вихованні своїх дітей?

Над цими питаннями я стала замислюватися давно, коли тільки переїхала на нове місце роботи після закінчення педагогічного вишу. Але стало змінюватися моє ставлення до гендерних питань після того, як наша гімназія взяла участь у гендерному освітньому експерименті.

Мені було зовсім не зрозуміло, чому в нашому селищі більшість сімей жили за принципом: «Я – чоловік, я – головний». Ні в моїй родині, ні в родині мого чоловіка такого не було. Мої батьки всю роботу в родині намагалися робити разом, батьки мого чоловіка взагалі не ділили роботу на жіночу й чоловічу, тому що мама була хвора і батько майже з усім порався сам, не цураючись ніякої роботи. Тому, коли приходили мами моїх дітей на батьківські збори і казали, що тати не виконують своїх зобов'язань з виховання дітей (як хлопчиків, так і дівчаток), то мені це було незрозуміло.

У багатьох родинях чоловіки взагалі намагалися не помічати дітей до того моменту, поки вони не почнуть набридати їм своїм «дай грошей». Тоді чоловіки звинувачують свою дружину в тому, що вона не виховала сина або доньку. А де в цей час був ти – «тато»? А він лежав на дивані, дивився телевізор, грав у комп'ютерні ігри, пив пиво, затримувався в кав'ярнях з друзями (такими ж «татами», як і він) і дитину не помічав. А в цей час жінка намагалася хоч якось виховувати дитину (наскільки в неї вистачало часу після роботи, готування їжі, консервування, прибирання домівки). Та й, дивлячись на таке ставлення чоловіка до дітей, у неї могла залишитися

Один з цих хлопчиків навчається у моєму класі. Він чинить з дівчатками так само, як батько поводить з дружиною: принеси, дай, зроби, поклади

тільки злість, і не кожна жінка ладна з цим упоратися.

В одній з родин мого класу зараз саме так – татові нічого не потрібно: ні город, ні господарство, ні діти, ні дружина. Хоча ні – дружина потрібна для того, щоб його погодувати, випрати одяг, забезпечити спокій під час його відпочинку. А він вчить своїх хлопчиків, як треба ставитись до жінок.

Один з цих хлопчиків навчається у моєму класі. Він чинить з дівчатками так само, як батько поводить з дружиною: принеси, дай, зроби, поклади. Він бачить приклад, що весь світ повинен обертатися навколо чоловіків, і думає, що це нормально. Тому він вважає, що навіть вчителька (жінка ж!) повинна йому готувати речі на урок (бо вдома так робить мама). Також цей учень б'є дівчат, ображає їх (навіть ненормативною лексикою), штовхає...

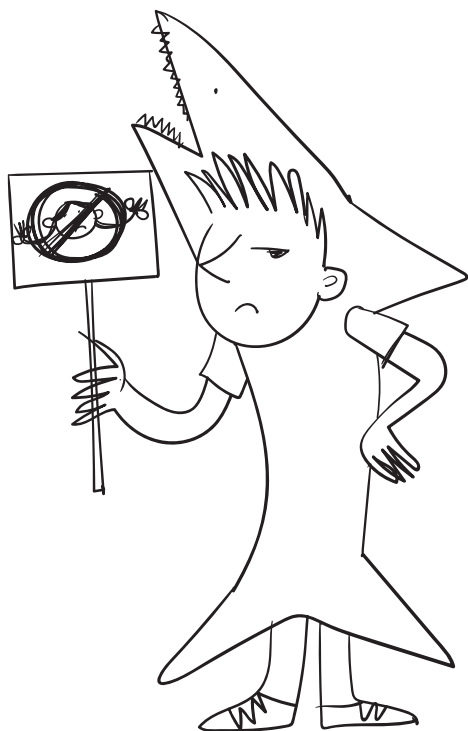
Мені його тато каже, що я просто не знайду підходу до сина. Я ж намагаюся пояснити татові, що жінки не повинні обслуговувати чоловіків, як і навпаки.

Спостерігаючи за цим, я все більше звертаю увагу на моє ставлення до дітей. Якщо хлопцеві щось болить, або його хтось образив – я вже не кажу: «Не плач! Ти ж хлопець!». А чому він не може поплакати – він що, щось не так відчуває, чи йому не так боляче, як дівчинці? І коли дівчата хочуть допомогти винести парти з класу, або поставити їх для роботи в групах, я не забороняю це робити. І коли вчимо танок на якесь свято з класом, то до хлопців у мене такі ж вимоги, як і до дівчат: ніжку поставити, ручкою повести красиво...

Після участі в гендерному освітньому експерименті я зрозуміла, що мета виховання дітей в класі полягає не в тому, щоб «поміняти місцями» хлопчиків і дівчаток, а в тому, щоб навчити їх бачити особистість в кожній людині.

Світлана Бовда

Як гендерна сегрегація зіпсувала ціле змагання і настрої!

Під час літнього пришкільного табору відпочинку, в один із тематичних днів – День спорту – трапилася ситуація, на яку раніше я б навряд чи звернула увагу.

Ми організували спортивні змагання, для естафет нам потрібно було дві команди. Скористалися давно знайомим способом з уроків фізкультури, коли двоє дітей набирають собі команди, викликаючи когось почерзі. Виявили бажання Каріна та Владислав.

Так вийшло, а цього слід було очікувати, що в команду, яку очолював Владислав, не потрапила жодна дівчинка. Усі вони опинилися в іншій команді, з ними ще три хлопчики. Далі команди обрали назви: «Акули» – члени команди лише хлопці, «Стріли» – змішана команда.

За результатами трьох естафет вигравали «Акули». Прослухавши умови наступної гри, діти починають змагатися, і обидві команди

порушують правила. Повертаю назад, пояснюю ще раз, вказую на помилки обох і чую з колони «Акул» зухвало: «Та, вони – ненормальні, що їм пояснювати?!». До миті, коли прозвучали ці слова, неодноразово чула образи по відношенню до «Стріл». Хлопчики були зухвалими, робили зауваження суперницям, кричали, що дівчатка програють саме через ту чи іншу з них у команді.

Звісно, дівчата були пригнічені. Оксана почала скиглити, відмовлялася далі грати, за нею і сама Каріна (а вона ж найперша виявила бажання грати). Хлопчики, які були в цій же команді, ніби підігравали «Акулам» (солідаризувалися з іншими хлопцями), обурювалися на своїх дівчат, почали їх звинувачувати в поразці, не хотіли продовжувати гру.

Відверто сказати, я не відразу зрозуміла, що до чого. Сварила хлопчиків, що нікого не можна ображати, дівчаткам радила заспокоїтися та продовжувати.

І все ж після тих слів Оксана сіла на лаву, обурена, зі сльозами на очах. Здавалося б, грають діти, хтось виграє, інші програють. Але уявіть, які наслідки може мати така ситуація: дівчатка більше ніколи не хотітимуть грати в естафети, брати участь у змаганнях, матимуть негативне ставлення до спорту... А чи буде бажання у хлопчиків, які грали за команду «Стріли»,

Я ще довго після того переживала, думала, а як можна було виправити ситуацію по-іншому, що потрібно у таких випадках говорити. Можу сказати одне – треба уникати сегрегації! Не давати можливості розділитися на «блакитне» та «рожеве»! Використовувати у своїй практиці різні способи об'єднання в групи, наприклад:

Хлопчики були зухвалими, робили зауваження суперницям, кричали, що дівчатка програють саме через ту чи іншу з них у команді

співпрацювати з дівчатками? Такі ситуації залишать неприємний слід, ніби з дівчатками важче співпрацювати, від них тільки клопіт.

А чия вина в тому, що всі учасниці естафет в одній команді?.. Вчительки, яка обрала неправильний метод об'єднання в групи дітей? Можливо, але найпершою винуватицею є культура, яка повсюдно тільки те і робить, що сегрегує дітей за ознакою статі, протиставляє їх.

...Треба було рятувати ситуацію. Перше, що спало мені на думку, і я з гарячу це сказала: «Слідкуйте в першу чергу за собою! Усі припускалися помилок і грали нечесно». Не звертаючись особисто ні до кого, пояснила, що можливості у хлопчиків і дівчаток однакові, правила гри для всіх єдині. Можливо, хтось не так довго займається фізкультурою та розвиває свої фізичні якості, але це стане стимулом покращити навички фізичної підготовки. І в тому, що я повернула всіх до початку, винні обидві команди.

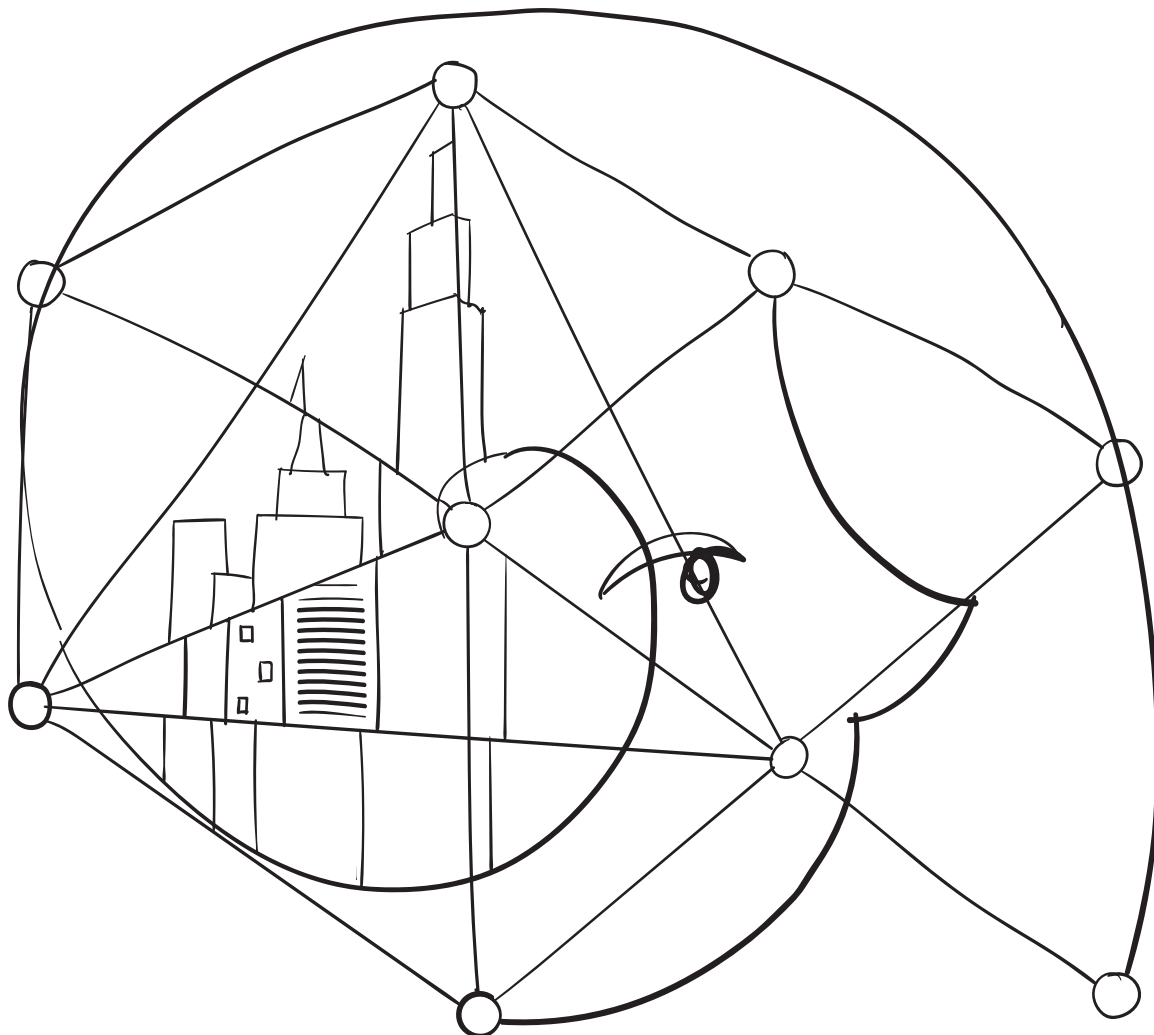
Ми провели ще дві естафети, завершили змагання, виграла команда «Акул». Але вже не було в іншій команді того веселого, жвавого прагнення перемогти...

- мішечок із цифрами від 1 до 3, кожна дитина дістане цифру та всі об'єднуються за номерами;
- пазли 2–3-х картин, діти знайдуть свою групу та складуть картинку;
- розрахувати дітей на «літо», «осінь», «зима», «весна» та об'єднати в чотири групи за порами року;
- зробити те саме, але за кольорами світлофора (червоне, жовте, зелене);
- декілька слів (залежно від потрібної кількості груп) розрізати, діти складуть слово та об'єднуються в команди.

Зробіть це будь-яким для себе зручним способом, але не можна допускати суперництва на підставі гендерної сегрегації!

Софія Черниш

Ми формуємо простір чи простір – нас?

Простір і вбиральні

Уперше я побачила ці піктограми вбиральні в аеропорту чи то Гельсінкі, чи Таллінна. Враження вони справили неймовірне, бо ж у нашому звичному просторі навіть вказівка на те, що десь є пеленальний

стілик (жінка, схилена над немовлям), ще доволі рідкісна. І все крутилася думка – а скільки чоловіків (з тих, хто мають дітей) вміють помінати підгузок?..

Після того око постійно зачіпалося за піктограми, а пам'ять догідливо виймала з усього раніше баченого картинки вбиралень.

Ось звичайна фінська школа. Вбиральні на кожному поверсі: десь це ряди окремих кабінків для жінок і чоловіків, десь просто напис «WC», а десь, де концентрація людей менша, вбиральні-«унісекс».

Я люблю, коли в публічних місцях є кілька однакових кабінки, не визначених чітко як «жіночі» і «чоловічі». Бо ще жодного разу не бачила черги до чоловічого туалету, а от у жіночих вона часто; а так черга створю-

чи чоловічого – має піти, скажімо, тато з донькою 3-6 років? Мама з синочками, бачила, завжди ходять до жіночого... А тата? А тата найчастіше просто не ходять з доньками довго гуляти. Або й узагалі не ходять.

Простір і діти

Власне, стереотип про те, що «діти – не чоловіча справа», формується ще з дитячого садка, а потім усе суспільство, створюючи й облаштовуючи простори, всіляко його підтримує («кімната матері і дитини», госпіталізація дитини лише з мамою тощо).

Окремі ігрові зони в дитсадку, окремі ігри надворі і відділи іграшок у магазинах, різні настанови щодо вибору професії у школі, неоднакове ставлення у вишах. І потім, коли ці дівчатка й хлопчики виростають, виникає раптом шквал запитань

ється вкрай рідко, «несегрегований потік» рухається швидше :-). Але коли наша донька була немовлям (18 років тому) у мене навіть думки не виникало, що я можу з нею у дитячому візочку виїхати кудись далі, ніж молочна кухня чи поліклініка. І, звісно ж, я й не підозрювала, що з малими дітьми можна ЛІТАТИ і що в публічних місцях бувають пеленальні столики.

І тут згадалося щось ближче, туалети в харківському Центральному парку культури й відпочинку імені Горького: прекрасні окремі приміщення по всьому парку, зі свіжим ремонтом, теплою водою, паперовими рушниками й милом. Але... От до якого туалету – жіночого

Наприклад, Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»¹ (частина 2, 2014 рік) на сторінці 31 ось так визначає показники компетентності дитини на кінець п'ятого року життя: «знає і називає переваги своєї статі (хлопчик сміливий, самостійний, винахідливий; дівчинка охайна, чепурна, уміла у побутових справах)». І турботу про інших, слабших та молодших програма на 33 сторінці приписує розвивати ЛИШЕ в дівчатках.

Звідси потім – окремі ігрові зони в дитсадку (для хлопчиків – конструктори, машинки, порятунок і будівництво; для дівчаток – кухня, візочок з лялькою, перукарня), окремі ігри надворі і відділи іграшок у магазинах,

¹ Наразі усі програми для дитсадків (Державного стандарту дошкільної освіти – інваріантної та варіативної складової базового компонента дошкільної освіти) перебувають на антидискримінаційній експертизі, за результатами якої будуть змінені.

різні настанови щодо вибору професії у школі, неоднакове ставлення у вишах. І потім, коли ці дівчатка й хлопчики виростають, виникає раптом шквал запитань: як же нам порозумітися, якщо одні з Марсу, а другі з Венери? чому він/вона мене не розуміє? чому я маю щось робити з дитиною, якщо це її діло? чи можу я виявляти ті почуття ніжності до дитини, що в мені раптом підіймаються, адже ж я чоловік? що мені робити з цим немовлям? він боїться чи не любить власної дитини?

Лялька ніколи не розглядається дорослими як нормальна іграшка для хлопчика. І щоб раптом хлопчику не спало на думку звернути на неї увагу (а діти вони такі — допитливі і ще «без тарганів у голові»), вони всі спаковані в рожеве і складені в іграшкових відділах «для дівчат». Дівчаткам же зась до всього, що складається, трансформується, їздить, літає — словом, розвиває просторову уяву, креативність, винахідливість.

Я дуже добре пам'ятаю той момент, коли я вперше відчула себе «недостойною» чогось особливого, то було боляче й образливо, і дуже чітко посилало сигнал моєї «другорядності». Це було перед дев'яностими, мені було років з 10, ми тоді щойно переїхали з міста у село «Червоний степ» (так вирішили дорослі). На котрийсь із днів народження моєму молодшому братові подарували ПІДЙОМНИЙ КРАН

З ПУЛЬТОМ КЕРУВАННЯ, РУХЛИВОЮ БАШТОЮ І СВІТЛОВИМИ СИГНАЛАМИ. Уявляєте?! Там усе рухалося, ним можна було реально підіймати й переміщувати будь-що, що підвищувалося!! Братові було 5 чи 6, він не міг ще прочитати інструкцію, не міг сам розібратися, що натискати. Я — могла. І я страшенно, страшенно хотіла гратися тим чудом. Але почула від дорослих: це іграшка для хлопчиків, не чіпай. Зараз нашої доньці 18. І поки вона не переключилася на анатомію і латину, в нас завжди було по власній машинці з пультом керування і ми влаштовували перегони по квартирі.

Але от я завжди давала братикові гратися своїми «дівчачими» іграшками, вчила його замотувати й годувати ляльок, варити борщ з трави, камінців та води з калюжі — всього, що суспільство і програми від нього приховували... А коли народила доньку (брат ще вчився у старших класах), на кожних канікулах він приїздив у гості і вправно змінював своїй племінниці підгузки, мив сіднички, годував з пляшечки, гуляв з нею надворі. І доки не втрутилася війна, він був прекрасним батьком своєму синові і двом прийомним дітям. Сподіваюся, його батьківське серце ще відтане...

Дорогі тата й мами, дідусі, бабусі, брати й сестри, хрещені, родичі і гості — всі, хто купує дітям іграшки, благаю — ламайте ці блакит-

Благаю – ламайте ці блакитно-рожеві стіни, зведені маркетингом! Вони брешуть вам: насправді вашим дітям цікаві (й корисні!) РІЗНІ іграшки, незалежно від кольору обгортки і полиці, на якій лежать

но-рожеві стіни, зведені маркетингом! Вони брешуть вам: насправді вашим дітям цікаві (й корисні!) РІЗНІ іграшки, незалежно від кольору обгортки і полиці, на якій лежать. А діти – важливі для чоловіків не менше, ніж для жінок.

з великою кількістю подібних повторів перетворюється на міцне липке павутиння, яке не пускатиме тебе багато куди, не даватиме тобі сил досягати багато чого і яке ти навіть не подумаєш, що можна змести.

І коли ти дівчина, десь у глибині свідомості починає прятися павутиняча ниточка «там-немає-жодної-жінки-це-не-для-тебе-жінки-не-бувають-важливими», яка з часом, з великою кількістю подібних повторів перетворюється на міцне липке павутиння, яке не пускатиме тебе багато куди

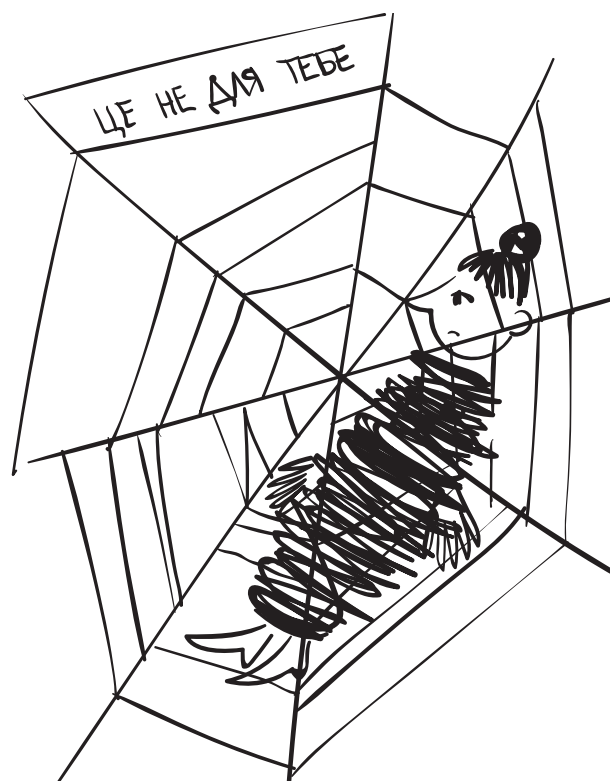
Простір і досягнення

Тут буде трішки. Лише нотатка, щоб подумати пізніше.

Коли сидіти колом, то не зрозуміло, хто головує. Усі мають зоровий контакт, всі на рівних можуть творити плетиво ДІАЛОГУ.

А от коли є «президія» – то завжди зрозуміло, хто є «першого», а хто «другого» сорту, чії думки й слова розумніші і важливіші, кого треба слухати, а кому можна слова й не давати, хто може, сказавши, встати й піти, а кому треба досидіти до кінця...

І ясно, що часто в президії (яку зазвичай ще й розміщують на підвищенні) опиняються виключно (або більшість) чоловіки. І коли ти дівчина і дивишся на це, десь у глибині свідомості починає прятися павутиняча ниточка «там-немає-жодної-жінки-це-не-для-тебе-жінки-не-бувають-важливими», яка з часом,

Олена Малахова

«Турист, вершник, пішохід...», або Як я змінювала підручники

Я відчуваю, що гендерний підхід потрібно впроваджувати не тільки у навчально-виховний процес школи, а й у зміст підручників. У своїй роботі весь час натрапляю в підручниках на розподіл на «жіночу» і «чоловічу» діяльність, роботу. Наведу приклади, як я намагалася це змінити.

Підручник «Основи здоров'я», 3-й клас (О. В. Гнатюк)

1. Тема «Безпека велосипедиста»: на малюнку зображені два хлопчики у шлемах, які їдуть по дорозі на велосипедах. А що, дівчатка не їздять на велосипедах? – запитую в учнівства.
2. Практична робота – вправи для фізкультурної паузи. На ілюстраціях до усіх п'яти

вправ знову зображені самі лише хлопчики. А що, дівчаткам не потрібно порухатися?

3. Тема «Корисні та шкідливі мікроби». У підручнику написано: «...захисні сили організму підвищуються, якщо людина займається фізкультурою, загартовується, дотримується правил гігієни, щодня вживає овочі та фрукти, робить профілактичні щеплення». І знову ж – на чотирьох малюнках зображений хлопчик, який займається фізкультурою (біжить з футбольним м'ячем), дотримується правил гігієни, щодня вживає овочі та фрукти, йому роблять профілактичні щеплення. А де ж дівчатка? Їм цього не треба? Людину зображено виключно через чоловічий образ, тож запитую у дітей, чи правильно, що тут зображено тільки хлопчиків.

Підручник не повинен бути настільки «дрімучим» і стереотипним, він мусить показувати, що у всіх людей є рівні можливості для самореалізації

Підручник «Математика», 3-й клас (М. В. Богданович, Г. П. Лищенко)

У задачах частіше згадуються чоловіки, які активно проводять час, часто за межами домівки: Андрійко і Юрко читають журнали (№51); Петрик і Толя читають книжки (№294); батько і син купують картоплю і несуть у сітках (№197); хлопчики ділять між собою горіхи (№255); брати ріжуть головки капусти (№450); мама дає Петрикові 24 грн. для купівлі рогаликів з маком (№173); стригаль ручними ножицями стриже овець (№1029); пасічник викачує мед (№955). А от у задачі №159 мама з Марійкою саджають кущі полуниці, у №304 – ліплять вареники. Тобто жінки займаються лише хатньою, традиційною «жіночою» роботою.

Про дівчат (жінок) згадується у задачах набагато рідше, ніж про хлопців (чоловіків)? Чому про дівчаток дуже мало згадується? Чому лише хлопці (чоловіки) такі значимі?

Чому в текстах майже ніколи не використовуються фемінітиви? Чому тільки «пасічник»? Можна ж і «пасічниця». Не тільки «стригаль», але й «стригальниця» (це слово, до речі, вказане у Академічному тлумачному словнику української мови, т. 9, стор. 767)...

Підручник не повинен бути настільки «дрімучим» і стереотипним, він мусить показувати, що у всіх людей є рівні можливості для самореалізації. Раніше я на це не звертала уваги, але після участі у гендерному освітньому експерименті змінила свою думку. Тепер тексти

задач, малюнки, подачу матеріалу у підручниках коригуємо разом з дітьми на гендерночутливості, як-от:

«Семеро хлопчиків поділили між собою порівну 35 горіхів. Скільки горіхів одержали двоє хлопчиків?» (с. 36, №255).

Пропонуємо так:

«Семеро дітей поділили між собою порівну 35 горіхів. Скільки горіхів одержали двоє дітей?»

«Для походу туристи купили банки консервів. Коли вони витратили 9 банок, то залишилось у 3 рази більше, ніж витратили. Скільки банок консервів купили туристи?» (с. 58, №392).

Замінюємо на:

«Для походу туристки і туристи купили банки консервів. Коли вони витратили 9 банок, то залишилось у 3 рази більше, ніж витратили. Скільки банок консервів купила туристична група?»

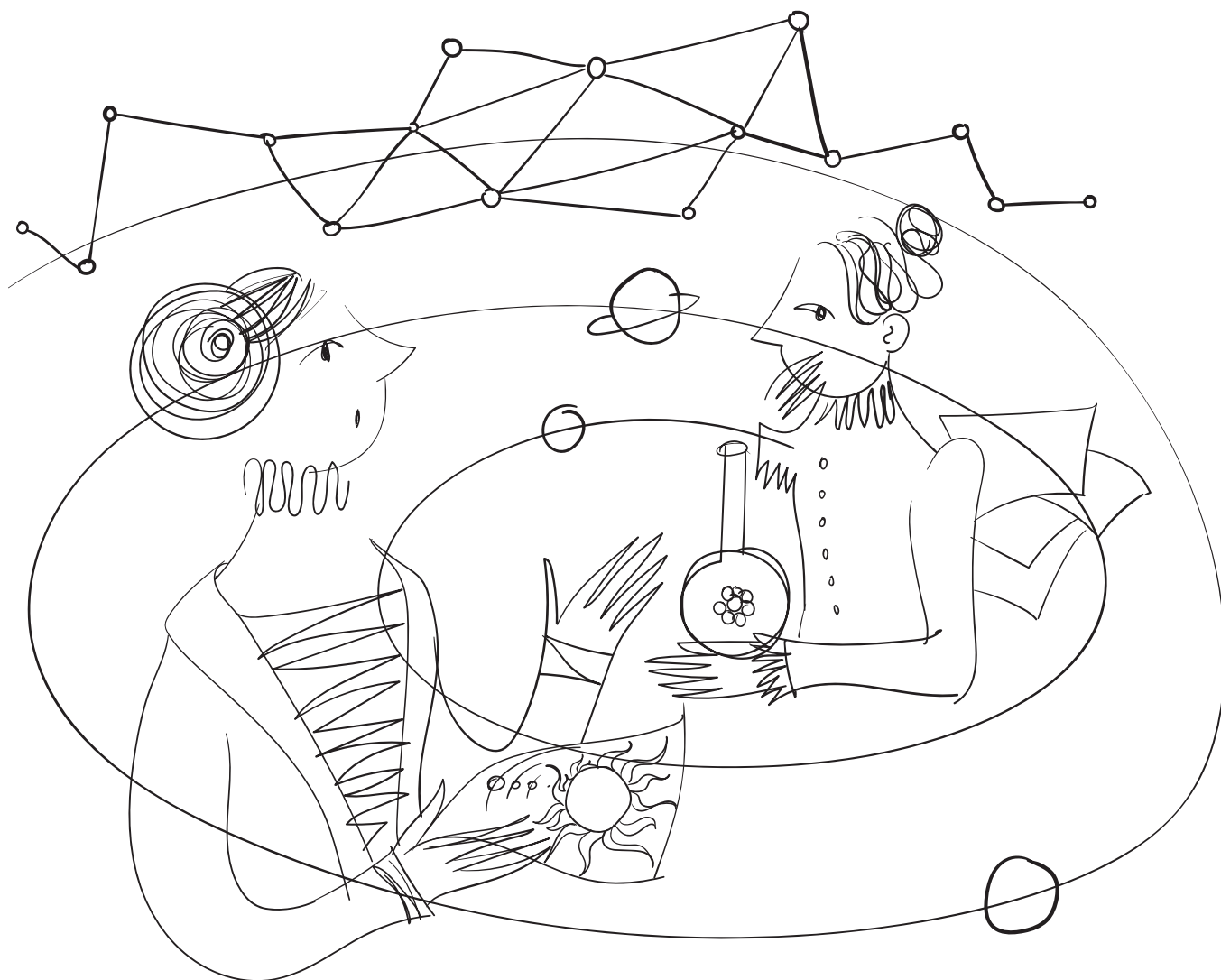
«За 6 годин пішохід пройшов 24 км. За скільки годин подолає цю відстань вершник на коні, якщо рухатиметься за годину на 8 км швидше за пішохода?» (с. 88, №561).

Коригуємо:

«За 6 годин пішохід пройшов 24 км. За скільки годин подолає цю відстань вершниця на коні, якщо рухатиметься за годину на 8 км швидше за пішохода?»

Алла Приходько

Гендерна чутливість — краща педагогічна стратегія! Включайтесь!

У стрімкоплинному XXI столітті людині важливо не розгубитися, знайти себе у соціумі, розвинути свою особистість. Дитина має навчитися давати відповіді на запитання: хто я, що я можу, чого маю навчитися, ким хочу бути, що робити в житті. На жаль, те, що може завадити цьому – гендерні стереотипи.

Система навчання і виховання у сучасних освітніх закладах наче й спрямована на особистісний підхід, так воно принаймні позиці-

онується. Але «насиченість» шкільного життя не дає можливості глибоко занурюватись у питання гендерної рівності. Треба зізнатися, що і саме вчительство не приділяє особливої уваги цій темі, вважаючи, що вона перебуває, м'яко кажучи, не на першому місці у системі навчання і виховання дитини. А дарма... Хочу поділитися власним досвідом пізнання гендерної проблематики, сприйняття її як серйозного бар'єру, що перешкоджає вільному розвитку особистості.

Маючи певний досвід у роботі з дітьми, я завжди намагалася розкрити їхні здібності, сприяти їх розвитку, переконати, що важливо завжди мати власну думку і шукати свій шлях до щастя. Але з того часу, як наша школа взяла участь у гендерному освітньому експерименті, для мене відкрився наче якийсь інший погляд на, здавалося б, звичні речі.

Спочатку я спробувала заповнити щоденник педагогічних спостережень і розібратися, як би я мала поводитися в різних ситуаціях, що виникають у класі та поза ним. Чим далі я занурювалася у свої спостереження, тим

не звернула б уваги на цей діалог, а тепер я уважно дослухалася до цієї розмови і перепитала у дівчат: «Вам дійсно це цікаво? Чому?». І почула у відповідь: «Так, ми давно цікавимося футболом! А що тут такого?».

І правда, чому вважається, що футболом мають цікавитися тільки чоловіки? Чому добирати музичний супровід для класних заходів мають тільки хлопці (прийнято вважати, що дівчата не так добре вміють вправлятися з музичною апаратурою)? Кожна дитина нехай займається тим, що їм до вподоби.

Чим далі я занурювалася у свої спостереження, тим більше розуміла, що гендерна нерівність у школі є

більше розуміла, що гендерна нерівність у школі є. Це я побачила, наприклад, у шкільному просторі: серед портретів відомих поетів і письменників немає жінок, хоча їх твори вивчаються у школі; на стенді з попередження дитячого травматизму більшість ілюстративного матеріалу зображує хлопців. Інший приклад – робота вчительства: у деяких ситуаціях ми дійсно за те саме порушення більш прискіпливо ставимося до дівчат, і така несправедливість може потягнути за собою різні конфліктні ситуації.

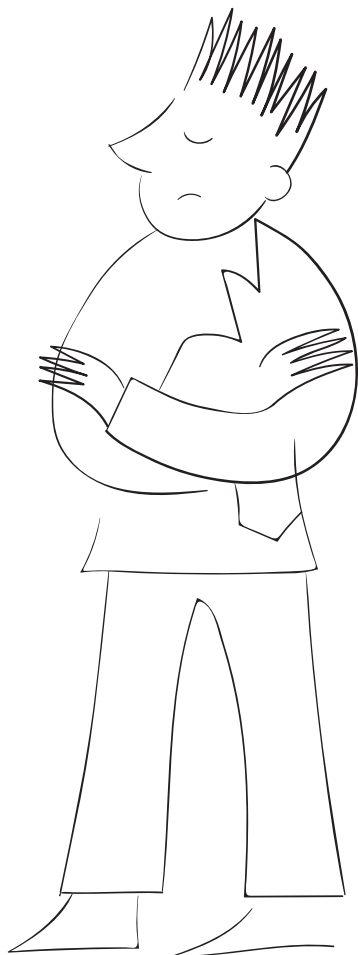
Раніше мені й на думку не спало б, що хлопці із задоволенням займаються пересаджуванням квітів, створенням сценаріїв до свят... А якось на перерві я почула, як дівчата активно обговорювати новини футбольної першості, сперечалися про те, хто краще грав у захисті і, навіть, складала парі на те, хто виграє у наступному матчі. Думаю, що раніше я просто

Проаналізувавши всі ці факти, я зрозуміла, що будь-які конфліктні ситуації треба розбирати «тут і зараз», не зважаючи на стать дитини, що доручення теж не мають залежати від статі, що головна мета виховання у школі – формування особистості з широким компетентнісним спектром, а це допоможе правильно обрати власний життєвий шлях, стати щасливою людиною.

Зараз я намагаюся розвивати в себе гендерночутливе сприйняття дітей, їхніх вподобань. Спостерігайте за дітьми, формуйте їхні життєві цінності, виявляйте нахили і здібності кожної дитини окремо, адже кожна дитина – неповторна особистість!

Любов Яворіна

Хто сьогодні чергує?

Наведений нижче випадок може статися у будь-якій школі. І вирішується така ситуація часто неоднозначно, упереджено. У більшості випадків – швидко, за вчительською схемою (застосування авторитету, сили, примусу).

Цей випадок стався два роки тому. Урок добігав кінця, діти з нетерпінням чекали вихідних. Після дзвінка вчителька попередила, щоб не забули почергувати у класі, тобто витерли дошку, підвіконня, полили квіти. Вона спитала: «Хто сьогодні у вас чергує?». Дівчинка на ім'я Аліна, повернувшись до білявого худорлявого хлопчика, промовила: «Валік – ти!». Валік зреагував миттєво і впевнено відповів: «Не буду, нехай дівчатка чергують. Це їхня робота».

Учительку цікавив лише результат, і вона була не проти того, щоб швидко владнати справу, покладаючись на відповідальних та слухняних дівчаток. Хлопчики пішли додому, а чергувати залишилися дівчатка.

Давайте зробимо гендерний аналіз позицій усіх дійових осіб, а саме: вчительки, Валіка, Аліни та учнів і учениць класу.

Вчителька. Її дії та ставлення до ситуації – це наслідок світогляду, який формувався в часи існування тоталітарного режиму. Ініці-

атива, інша думка подавлялися, а більшість людей щиро вірили в те, що існує «чоловіча» і «жіноча» робота. Очікування вчительки справдилися – дівчатка почергували.

Валік. Хлопець зростає у традиційній сім'ї, в якій існує усталений поділ на «жіночу» та «чоловічу» роботу. І для нього цілком нормальним («природним») виявився перебіг подій. Його слова не несли чогось недоброго, а просто пояснювали поведінку.

Аліна. Вона є соціально активною, з готовністю береться за виконання громадських доручень. Її навчили, що важливі гарні оцінки та заохочення від вчительки. А ще вона знає, що прибирання – то «жіноча» справа. Саме тому вона і витерла дошку.

Учні класу. Хлопці тільки впевнилися в думці, що легко можна перекласти роботу на відповідальних однокласниць, що прибирання – це суто «дівчача» робота.

Учениці класу. Більшість дівчат сприйняли те, що сталося, як належне. Меншість виявили невдоволення, проте подумки підтримали подругу. Вони знали, що повинні бути слухняними, скромними, а прибирання – це такі «жіноча» робота.

Мої спостереження. Через два роки така ж ситуація у цьому класі уже мала інші наслідки. Після слів вчительки: «Не забудьте почергувати», Валік гукнув друга Дениса (який у той день був черговим) і просив його витирати дошку швидше, щоб потім разом іти на спортивну секцію.

Успішному вирішенню подібних ситуацій сприяло впровадження в навчально-виховний процес нашого закладу гендерночутливих технологій. А саме проведення дослідно-експериментальної роботи (участь у гендерному освітньому експерименті), яка включає в себе практичні тренінги, ситуативні завдання, роботу в творчих групах, самоосвіту.

Особлива роль полягала у подоланні стереотипів учительства, яке є їх носієм. Покоління дітей змінювалися, а вчительки й учителі залишалися із своїми усталеними поглядами.

Ситуація змінилася на краще завдяки новій активній позиції вчительства, яке акумулювало передовий досвід та готовність до його впровадження. Учителки з чіткою громадською позицією почали активно пропагувати ідеї справедливості та впроваджувати в освітній процес гендерні інновації: проводять гендерночутливі уроки та виховні заходи, переобляють, де вважають за потрібне, тексти та ілюстрації підручників, активно застосовують фемінітиви.

Валік зреагував миттєво і впевнено відповів: «Не буду, нехай дівчатка чергують. Це їхня робота.»

Класна керівниця провела анкетування, а також ряд бесід про стереотипні погляди на «жіночу» та «чоловічу» домашню роботу. Зокрема, вона питала у дітей, чи хотіли б вони щодня бачити своїх рідних втомленими? З'ясувалося, що більшість дітей підтримують думку щодо виконання будь-якої роботи разом, усією сім'єю, і що це добре – вміти самостійно обслуговувати себе (наприклад пришити ґудзика, приготувати їжу).

На мою думку, саме впровадження гендерночутливих технологій є ключем до розвитку сучасної освіти та шляхом подолання дискримінації на рівні усього суспільства.

Валентина Какадій

Як гендерний експеримент змінив родинні стосунки

Людина створює сім'ю для того, щоб бути щасливою. Та, на жаль, навіть маючи сім'ю, дуже багато людей почуваються нещасними, не маючи підтримки, розуміння з боку партнера або партнерки.

Моя сім'я найкраща в світі: коханий чоловік, дітки. Але, як і в більшості родин в Україні, у нас є поділ на «чоловічу» та «жіночу» роботу. Важка фізична праця — «чоловіча», хатня робота — «жіноча». Та завдяки розумінню і підтримці мого чоловіка (адже більшість чоловіків говорять, що не підуть на «повідку» у дружини), ми вирішили робити домашню роботу разом. Цьому значною мірою сприяла участь нашої школи в гендерному освітньому

експерименті — ми чимало змінилися самі, не тільки у ставленні до учнівства, а й у родинних взаєминах.

Раніше я всю хатню роботу робила сама, вільного часу не залишалося взагалі; звідси — роздратованість, поганий настрій, втома. А зараз ми з чоловіком намагаємося все робити разом: поки я заплітаю донькам кіски, він готує всім чай, поки я готую вечерю, він пилює у будинку, наводить лад, а діти допомагають нам. Цьому передувала серйозна розмова з чоловіком, ми довго обговорювали, як зробити так, аби ми обоє мали більше вільного часу і можливостей спілкуватися з дітьми, займатися самоосвітою. Я пригадувала наші тренінги, переконувала чоловіка, що від такого перерозподілу роботи виграє вся родина. Він, на щастя, прислухався до моїх порад.

І ось результат: у нас залишається купа вільного часу, який можна провести разом — подивитися телевізор, спокійно порозмовляти, помріяти чи просто попиту кави. І дітям це дуже подобається, вони залюбки допомагають нам. А потім такі ж задоволені й щасливі ідуть до школи, дитсадка, де діляться своїми враженнями і емоціями з іншими дітьми. Я впевнена, що наші діти, коли виростуть, побудують свої партнерські стосунки так само рівноправно, бо світогляд формується змалку. Я переконалася, що спільна праця не тільки приносить користь, а й об'єднує, робить усіх в родині рівноправними, згуртовує, а почуття спокою, взаєморозуміння між рідними — це і є щастя.

Наталія Політович

Використання фемінітивів у школі: наші перші кроки

До участі у гендерному освітньому експерименті ми не замислювалися над використанням фемінітивів – ні в офіційному, ні в розмовному мовленні. У нашому навчальному закладі директорську посаду обіймає жінка, і всі її називали «директор», педагогічних працівників називали вчителями, а усіх дітей – учнями. Зараз у документах ми пишемо «директорка», «вчителька», до дітей звертаємось відповідно до статі.

Але у суспільстві ще далеко не всі готові вживати фемінітиви. Якщо в розмовному стилі це допускається і не викликає здивування, то при оформленні офіційних документів нам, як адміністрації, вказують на це, як на недолік.

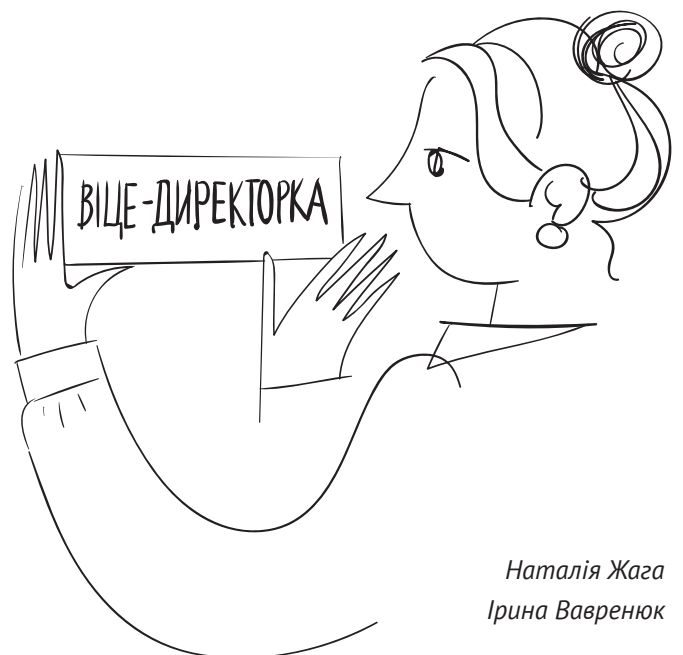
Наприклад, перевіряючи класні журнали, методистка відділу освіти зробила зауваження: «Програму виконано за рахунок ущільнення і підписано «вчителька». При підготовці наукової роботи до МАН наша колега оформила титульну сторінку зі словом «вчителька», за що їй було зроблено зауваження, довелося виправити на «вчитель».

Проте, завдяки участі в експерименті, у нашому закладі відбулися певні зміни в цьому напрямку. Так, написи на кабінетних табличках ми змінили на «директорка», «секретарка», «віце-директорка».

На відміну від дорослих, діти швидше адаптуються до змін. Наприклад, при проведенні I туру Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії, один учень спитав: «А писати «вчи-

тель» чи «вчителька»?». На що інший учень відповів: «Звісно, «вчителька»! Ми ж беремо участь у гендерному проєкті».

Ми вважаємо, що сучасне суспільство потребує змін, і саме тому долучилися до участі у експерименті. Пригадуємо, що на самому його початку – під час батьківських зборів – ми зустрілися з нерозумінням людьми навіть самого поняття «гендер». Тоді виникла ціла дискусія, виокремилася декілька груп, які по-своєму трактували це слово. Більшість підміняли слово «гендер» на «чоловічу та жіночу працю та обов'язки». Після проведеної роботи (бесіди, лекції, тренінгові заняття) частина мам і тат змінили свою думку і погодилися з тим, що краще будь-яку роботу виконувати разом. Завдяки співпраці з тренерською командою цього проєкту ми самі також поступово позбуваємось гендерних стереотипів – як у роботі, так і в особистому житті...

Наталія Жага
Ірина Вавренюк

Гендерні стереотипи: мої вирішені і невирішені питання

Освітнє середовище навчального закладу – це, окрім навчально-методичного забезпечення, наочності, соціального досвіду сімей учнівства, передусім – педагогічний колектив. Ми всі різні за віком, спеціалізацією, життєвим та професійним досвідом...

Особисто я – педагогиня сучасної української школи, маю достатній досвід продуктивної взаємодії з різними категоріями учасників та учасниць навчально-виховного процесу. Але періодично все одно ставлю перед собою питання: «А чи успішно я сама долаю гендерні стереотипи, чи не забагато транслюю їх учнівству?»

«Стереотип» – чіткий відбиток, говорить нам словник іншомовних слів. Гендерні стереотипи – це поширені, здебільшого консервативні, фіксовані образи чоловіка і жінки, які спонукають до певного ставлення, є стандартизованими уявленнями про моделі поведінки і риси характеру, які відповідають поняттям «чоловіче» та «жіноче».

Розповім один приклад зі свого професійного життя. Учителька початкових класів, яка з початком навчального року стала працювати у 1-му класі, завагітніла, після чого перебувала з грудня у щорічній відпустці і у відпустці у зв'язку із вагітністю та пологами. На робочому місці її заміняли інші колежанки відповідно до норм трудового законодавства.

Невдоволені батьки дітей звернулися із скаргою до місцевого управління освіти і до міського голови: часта зміна вчительок, писали вони, погано позначається на перебігу адаптаційного періоду першокласниць і першокласників. Також вони висунули звинувачення самій вчительці, що та не попередила їх про свою вагітність і наміри посеред навчального року залишити клас. Заодно дісталася й адміністрації (що дала їй, вагітній, 1-ий клас).

Звичайно, рівні з чоловіками права жінок у трудових відносинах сумнівів у мене не викликають. Разом з тим, я виховую свого сина з бажанням відчиняти перед дівчиною / жінкою двері, подати руку при виході із транспорту, донести валізу, підтримуючи таке прагнення і в учнів. Етикетні норми і гендерна рівність – у цій темі для мене ще низка невирішених питань...

Багато зусиль довелося докласти, щоб пояснити, що вагітність для вчительки — це нормально, що вона не може бути обмежена ні у її термінах, ні у своїх посадових обов'язках, ні у праві повідомляти чи не повідомляти про свій стан будь-кого

Багато зусиль довелося докласти директору школи і мені, віце-директорці, щоб, окрім нормативного вирішення питання, пояснити мамам, татам, бабусям та дідусям, що вчителька – це ще й жінка, що вагітність для вчительки – це нормально, що вона не може бути обмежена ні у її термінах, ні у своїх посадових обов'язках, ні у праві повідомляти чи не повідомляти про свій стан будь-кого.

Окрім правових і етичних норм, ми зверталися і до власного досвіду шляху до материнства невдоволених мам і бабусь. І, на мою думку, якраз останнє таки подіяло: вчительку, нарешті, залишили у спокої...

Натомість, я згодна з тим, що вільні від гендерних стереотипів, відповідальні педагоги/-ині у першу чергу вбачають у кожному і кожній, з ким професійно взаємодіють, унікальну особистість, прагнуть до реалізації її оптимальної освітньої траєкторії, поважають вибір, бажання, вподобання дитини, незалежно від її статі...

Оксана Кочерга

Спогади і роздуми

У мене чималий досвід гендерної просвіти вчительства. І осмислюючи його, я спробую пригадати найяскравіші свої враження. Звичайно, що запам'ятовуються якісь полюсні речі.

Приємно, коли в кінці заняття я чула від вчительок: «А у мене в родині все, як Ви говорили: ми з чоловіком та синами все робимо разом, ніхто не сперечається, що не буде робити «жіночу» роботу, чоловік ніколи мене не ображав».

Я думаю, що коли виростуть сини таких вчительок, то вони, перш за все, будуть просувачами ідей гендерної рівності, поважатимуть своїх жінок, стануть робити з ними усе разом (саме робити, а не допомагати). Ніколи в них не підніметься рука на жінку чи дітей, ніколи вони не образять словом чи ділом будь-яку жінку навкруги, і навіть думки такої не з'явиться; вони не будуть бачити у своїй колесі чи підлеглій об'єкт сексуальних домагань, не спаде на думку обмежити підлеглу, яка, скажімо, має дитину і живе одна, в її законних правах. Багато чого не зробить такий чоловік, який

вихований із розумінням, що жінка — така ж людина, як і він, тільки з іншими фізіологічними особливостями.

Чим далі я про це думала, тим жвавіше в моїй уяві я бачила різні цікаві картини, які стосуються тих чи інших аспектів роботи школи. Ось декілька з них.

Картина перша. Директорка веде співбесіду з молодою вчителькою перед прийомом на роботу і запитує у неї про її фахову підготовку та знання освітніх технологій, вміння співпрацювати з учнівством, про те, як та розуміє ідеї «Нової української школи». І жодним словом не торкається питань її родинного стану, наміру мати чи не мати дітей і подібного.

порційній кількості, ведуть засідання по черзі. І всі присутні розуміють, чому це так, а парламент вирішує нагальні питання організації шкільного життя, враховуючи специфічні проблеми хлопців і дівчат...

Але не тільки такі спогади є у мене. Достатньо часто вчительки підходили і говорили: «Усе, про що ви говорили, дуже добре. Але я хочу бути слабкою жінкою, хочу, щоб мене захищали, хочу мати сильне плече поряд, хочу, щоб мені дарували подарунки і сприймали, як слабку.» А я завжди відповідала: «Добре, це ваше бажання. Але чи не було б добре, аби Вас не було від кого захищати чи Ви самі могли б захиститися, не чекаючи когось, щоб узагалі не було тих, хто Вас ображає тільки тому, що Ви — жінка...».

А чи не було б добре, аби Вас не було від кого захищати чи Ви самі могли б захиститися, не чекаючи когось, щоб узагалі не було тих, хто Вас ображає тільки тому, що Ви — жінка?

Картина друга. Робоча нарада в школі про проведення обстеження мікрорайону школи щодо перепису дітей шкільного віку (додаткова неоплачувана робота). Директорка чітко пояснює кому і чому виділили менші частини роботи: тим, у кого здоров'я не дозволяє, тим, у кого маленькі діти (причому незалежно — це чоловіки чи жінки). Жодним словом не було сказано, що кількість роботи залежить від того, чоловік ти чи жінка...

Картина третя. Засідання шкільного парламенту. Серед обраних — дівчата і хлопці у про-

Тиша. Роздуми. Потім відповідь: «Це було б добре... Але коли це ще буде...».

Тетяна Дрожжина

Як гендерні стереотипи заважали фізичному розвитку дітей

Під час проведення уроків фізичної культури одним із чинників, що, на мою думку, можуть заважати фізичному розвитку дітей, є взаємини хлопців і дівчат, адже вони часто ґрунтуються на стереотипних моделях поведінки, які відображають панівну культуру. Працюючи вчителем фізичної культури, я ніколи не замислювався над тим, що саме гендерні стереотипи можуть бути причиною слабкого фізичного розвитку дітей, поганої дисципліни на уроці, відсутності бажання займатися спортом, поганого порозуміння між хлопцями та дівчатами та ще багато чого. Але, на щастя, наша школа взяла участь у гендерному освітньому експерименті, тому на своїх уроках я теж почав впроваджувати гендерночутливу стратегію. Результати мене і здивували, і порадували. Хочу поділитися своїми спостереженнями.

Я впровадив змішане шиккування та змішане об'єднання дітей у команди. У результаті хлопці почали пропонувати дівчатам бути направляючими. Також дівчата із задоволенням беруть участь у змаганнях з футболу (раніше такого не було).

Навчився звертатися до класу і працювати з ним, не розділяючи учнівство за ознакою статі. І ось хлопці самостійно почали просити виконувати вправи, які зазвичай роблять дівчата, і навпаки. Зник розподіл «хлопці-дівчата» під час проведення естафет.

У навчальному закладі проводився конкурс строю та пісні, присвячений Дню Збройних сил України, і дівчата виявили бажання виконувати командирські ролі, а хлопці радо їх підтримали. Зробив висновки – дівчата, так само, як і хлопці, прагнуть фізичного розвитку і лідерства.

Оновив стенд «Олімп», на якому збільшилася кількість саме чемпіонок, фотографії дітей розмістив у змішаному порядку.

Між хлопцями і дівчатами налагодилися стосунки, відчувається взаємодопомога та взаємоповага. Діти хвилюються одне за одного під час змагань, підтримують у разі поразки. На краще змінилася поведінка учнівства на уроці: з дітьми стало легко працювати, вони завжди чують, що говорить учитель, виконують правила техніки безпеки, що так важливо під час проведення уроків фізичної культури.

Гуртківці «Джури» (а гурток почали відвідувати і дівчата) стали спілкуватися навіть на перервах, збираючись у спортивній залі. І мені це дуже подобається.

Я продовжую використовувати на уроках гендерночутливе виховання, і надалі буду це підтримувати.

Віталій Вотінцев

Дитяча література як «ліки» від стереотипів

Що читають сучасні діти? І чи читають вони взагалі? Що сьогодні пропонують юному читацькому колу? Такі запитання я часто ставлю собі і дітям – відвідувачам і відвідувачкам шкільної бібліотеки, де я працюю.

Прочитані у дитинстві книги стають таким собі дороговказом, – це починаєш розуміти вже у дорослому віці. Саме в дитинстві гарні книги допомагають ставати людиною. Тому вибирати книги треба дуже ретельно. Саме читання розвиває фантазію. Вигадуючи нові світи, діти стають креативними, уявляючи себе на місці літературних персонажів, набувають навички співпереживання, вчаться розуміти і комунікувати з іншими людьми. Діти, які багато читають, краще навчаються.

«романи для дівчаток», які розкажуть про перше кохання, що дуже актуально в підлітковому віці. Після гучної саги «Сутінки» дуже популярною стала вампірська тематика: любов звичайної дівчини і вампіра принесла творам величезну популярність. Хлопчики-підлітки також захоплюються книгами в жанрі фентезі. Крім того, їх цікавлять сучасні «детективи для хлопчиків», які написані простою мовою. Чудова казка про добро і зло, написана Дж. Роулінг «Гаррі Поттер», не залишає байдужою нікого. Магічна історія К. Льюїса «Хроніки Нарнії» взагалі має глибокий зміст: кожний і кожна бачать у ній щось своє, книга вчить відрізнити добро і зло. «Володар кілець», незважаючи на те, що книга була видана в минулому столітті, досі залишається однією з найбільш популярних серед підлітків.

Більшість з описаних у цих книгах героїв та героїнь є стереотипними, оскільки зображуються у притаманних для певної статі суспільних ролях. Тому треба дуже виважено підходити до вибору книги

Майже завжди діти в уяві приміряють на себе роль героя або героїні, намагаються їх наслідувати. А чи завжди це герої їхньої статі, а можливо іншої? Хто вони – героїні та герої сучасних книжок? Чим привертають дитячу увагу, розбещену телебаченням, комп'ютерними іграми та інтернетом, до книги?

Що читають дівчатка-підлітки? А хлопці? За моїми спостереженнями, у цьому віці перші цікавляться жанром фентезі, люблять і

Але увага: більшість з описаних у цих книгах героїв та героїнь є стереотипними, оскільки зображуються у притаманних для певної статі суспільних ролях. Тому треба дуже виважено підходити до вибору книги.

Не бійтеся пропонувати дітям «неформатну», немасову літературу. Дайте можливість пізнати цей світ у всіх його барвах, навіть найпохмуріших, не ховайте від них знання про те, що існують горе, хвороби, смерть – такі думки чер-

вони нитками проходять на різних сторінках книжок сучасного дитячого письменництва.

Так, одна із проблем нашого сьогодення – безпритульні діти. Кому вони потрібні, хто їх порятує, взагалі, якими вони є, ті, що в свої дитячі роки опинилися, так би мовити, на самому дні життя. Про них розповідає «Повістинка про Потворка» Віктора Терена, «Злочинці з паралельного світу» Галини Малік. Хворий на лейкемію Мемет із однойменного оповідання сучасного німецького письменника Пауля Маара не впевнений, чи зможе він колись одужати.

Видатна німецька письменниця сучасності Корнелія Функе, яка багато років працювала з дітьми з інвалідністю, стала письменницею для того, щоб розфарбувати яскравими барвами фантазії світ для тих, хто з дитинства обділені радістю повноцінного життя і спілкування. Героями її книг «Король злодіїв», «Мисливці за привидами», трилогії «Чорнильне серце», «Чорнильна кров», «Чорнильна смерть» стали діти і підлітки, а реальний світ переплітається із химерним та фантастичним.

Життя сучасних зарубіжних підлітків мало чим відрізняється від українських, якщо мати на увазі розваги, комп'ютеризацію і раннє статеве дозрівання. У них вирують ті ж самі пристрасті, наслідком яких в одну мить стають «дорослі» проблеми випадкової вагітності і невчасного материнства-батьківства. У непросту, хоча, на жаль, типову для нашого часу ситуацію, потрапляє і Гізела, героїня роману сучасної австрійської письменниці Юти Трайберг «Синє озеро сьогодні зелене». Гізела вагітна, мати наполягає, щоб вона закінчила навчання, батько зовсім безпорадний, а її хлопець Георг пропонує їй жити разом. Роман зображує нам класичну проблему батьків і дітей.

Про знедолених дітей, які не мають свого місця у житті, про дітей, які тужать за любов'ю, розумінням, визнанням пише американська письменниця Кетрін Патерсон. Її одинадцятирічна героїня повісті «Прекрасна Гіллі Хопкінс» рано засвоїла урок: щоб вижити, потрібно бути

жорстокою. Злою, мстивою, такою, яка не вміє любити і не знає, що це таке, коли тебе люблять – Гіллі потрапляє у родину жінки Троттер. Вона сприймає дівчинку такою, як вона є, розуміє її, відповідає на всі витівки безмежним терпінням. Не виправдовуючи вади своєї героїні, авторка переконливо показує той шлях духовного розвитку, що проходить Гіллі завдяки цій непримітній жінці.

По-друге, для подолання загальноприйнятих стереотипів батькам разом з дітьми раджу прочитати такі книги:

«Диваки і зануди» Ульф Старк

У 12-річної Сімони все пішло шкереберть. Її «не така як всі» мама зійшлася з занудою Інгве, і через це їй доводиться переїхати до іншого будинку, змінити школу і друзів, втратити улюбленого пса Кільроя. Проблеми поглиблюються, коли у новій школі її приймають за хлопчика Сімона. Спочатку їй подобається прикидатися хлопцем, але незабаром вона закохується... і закохуються у неї. Добре, що у Сімони є дідусь, до якого можна притиснутися, розповісти про те, що трапилося, разом посміятися – і проблеми вже не здаються такими невіршуваними. Дідусь, який втече рано вранці з лікарні в жіночих чоботях, і повідає, що диваком бути набагато краще, ніж занудою, і влаштує незабутню вечірку. Останню.

«Таємний щоденник Адріана Моула» Сью Таунсенд

Тринадцятирічний Адріан має стільки гризот, що ровесникам і ровесницям і не снилося. Вугрі, проблеми у школі, проблеми зі здоров'ям, кохана дівчина зустрічається з найкращим другом, складні стосунки між батьками, які от-от розлучаться, неприйняття його поезії – і то ще

далеко не все. Усе не буває так зле, щоб не могло стати ще гірше, особливо, коли ти — інтелектуал-підліток. А ще в Адріана є войовнича бабця, здатна захистити онука від знущань. Ну й те, що книжка написана у формі щоденника і листів, додає їй особливого шарму.

«Не такий» Сергій Гридін

Книга вражає своєю відвертістю. Про школу, родину, суспільство, полишених самих на себе дітей, взагалі про життя, яким воно є — без прикрас і без купюр, сповнене суворих реалій і випробувань. Може, хтось скаже, що бути дитиною, тим паче підлітком — просто. Але якщо ти відрізняєшся від решти, скажімо, надмірною вагою, тобі не оминати зневаги і знущань однолітків і навіть дорослих. Однак у тебе залишається шанс знайти в собі силу піднятися над своїми образами, зусиллям волі змусити себе стати «таким», який порятує не лише себе, а й простягне руку допомоги слабшому.

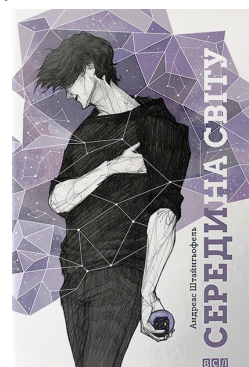
«Клас пані Чайки» Малгожата-Кароліна Пекарська

Труднощі підліткового віку, негаразди у школі та вдома, перші почуття й розчарування. Головні герої роману — варшавські гімназисти — вчать складного мистецтва прийняття іншої людини, з усіма її вадами. Вони закохуються, ходять на вечірки, напиваються, читають і обговорюють дорослі важливі питання. За три роки навчання з одному класі з цими дітьми стається багато цікавого, вони помиляються, але знаходять способи виправитися. А ще в цій книжці повно гумору й дотепів і немає й натяку на моралізаторство.

«Середина світу» Андреас Штайнгофель

Провінційне німецьке містечко. Усі все і про всіх знають. З Америки сюди приїжджає 17-літня вагітна двійнею дівчина, яка згодом народжує дівчинку і хлопчика. Оповідь про їхнє підліткове життя й складає центральне місце в книжці. Але сюжет сконструйовано ретроспективними пазлами, до останньої сторінки неможливо передбачити та розгадати усіх сімейних та особистих таємниць. Окрім того, тут проговорюється незвична для українського (і не лише підліткового) читача тема гомосексуальності. Хоча проблемною вона для автора не видається. Щодо традиційних сімей, то випадково-невипадково, але немає жодного зразка хорошої родини. І на цьому фоні гомосексуальні пари виглядають привабливішими та гармонійнішими. Зважаючи на певні натяки на сексуальні сцени, рекомендовано читати підліткам від 16 років.

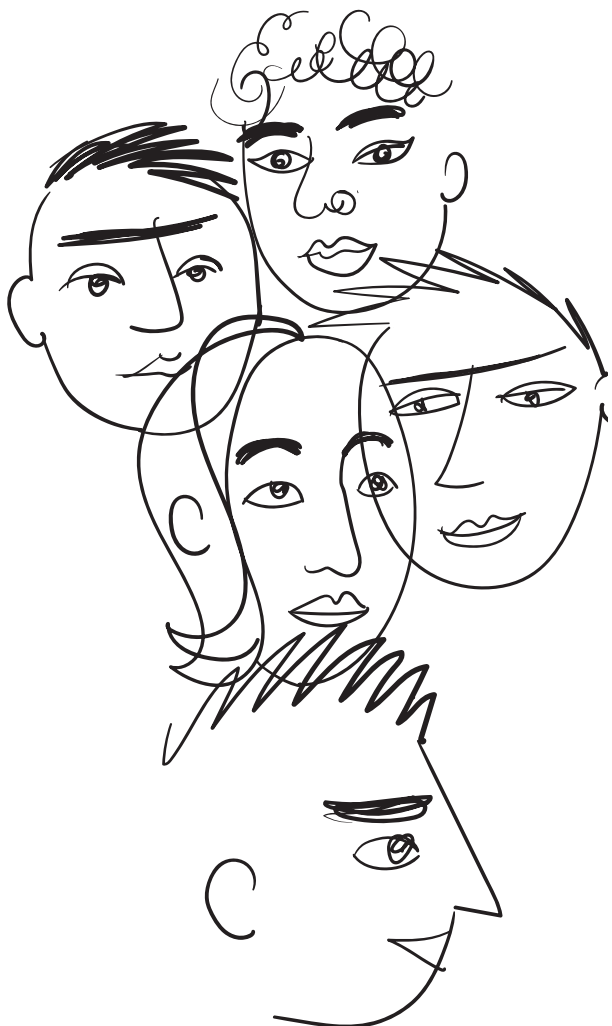
«Мені не потрапити до «Книги рекордів Гіннеса» Оксана Луцєвська

Збірка короткої психологічної прози про повсякденне життя підлітків, сповнене гострих переживань закоханості, шкільних знущань, справжньої і несправжньої дружби, надмірної ваги, алкогольної залежності батька, переїздів та зустрічей з колишніми родинами. Це сюжети з реального і неідеального життя, про які найчастіше мовчить література, оминаючи проблемні теми, але які у своїй більшості будуть знайомі кожному школяреві. Хоча ілюстративне оформлення видання, ймовірно, привабить лише дівчачу аудиторію, проте сама проза точно адресована усім без виключення. І, можливо, хлопцям вона буде навіть кориснішою...

Інна Профатило

Гендерна сегрегація в іноземній студентській аудиторії

Медичний університет, де я працюю, є класичним прикладом полікультурного середовища: в ньому одночасно здобуває освіту студентство з понад 70 країн світу. І представляючи різні культури з різних регіонів планети, вони часто зустрічаються в одній аудиторії, адже «приписані» до тієї ж академічної групи.

Мій особистий досвід спостережень свідчить, що коли, наприклад, в одній групі поєднане

студентство з країн Африки і Арабського Сходу, то саме таким чином вони найчастіше і сегреговані: тобто африканська спільнота, передусім, спілкується між собою, арабська – між собою, і навіть просторово в аудиторії вони самовідокремлюються одна від одної. Основою для сегрегації завжди є культура.

Але куди цікавіше спостерігати за умовно монокультурними групами: саме там наочно можна побачити гендерну сегрегацію, і найчастіше на такі випадки натрапиш у групах, у яких навчаються студенти й студентки з арабських країн, де така сегрегація почасти унормована в культурі, повсякденній комунікації. Тобто знову ключовим чинником соціального відокремлення стає культурний, а саме диференціальна соціалізація.

Колись на початку вересня, завітавши до однієї такої групи на перше заняття курсу, я побачив якраз «класичний» випадок гендерної сегрегації у просторі аудиторії: п'ять хлопців і шестеро дівчат сиділи окремо, причому представники чоловічої статі «окупували» перший ряд парт, а представниці жіночої, навпаки, третій (останній), тоді як другий ряд між ними залишився порожнім, такою собі «зоною безпеки», символічним буфером.

А тут я – зі своєю філософією (у прямому і переносному сенсі цього слова): по-перше, дисципліною, традиційно критичною, по-друге, власною світоглядною позицією про те, що будь-яка сегрегація ні до чого продуктивного не призводить, а в освітньому процесі й поготів.

І я на парі починаю обережно, як мінер по мінному полю, підводити студентство до розуміння того, що в реальному світі, зокрема в університеті, усі ми – різної віри, статі, етнічного походження – насправді співіснуємо в тому самому просторі, а отже маємо навчитися долати культурні та фізичні бар'єри, шукати порозуміння й спільного бачення, і що саме предмет «Філософія» якнайкраще підходить до вироблення саме таких навичок. Відбувалася цікава дискусія, до якої, хай і мляво, долучилися й студентки. Наприкінці староста групи (хлопець) сказав:

– Учителю, ми все зрозуміли! Наступної пари сядемо, як треба!

Наступна пара була за два тижні. Відкривши двері аудиторії, одразу зловив на себе зацікавлені, навіть заінтриговані очі мого студентства, яке, вочевидь чекало на це заняття і мало б сісти «правильно», але... Секундна збентеженість відобразилася на моєму обличчі: за першим рядком парт тепер кучкувалися дівчата, другий, як і того разу, залишився порожнім, за третім гордо і показово розслаблено... (тут намагаюся підібрати найбільш точні слова) напівлежали хлопці. На їхніх обличчях читалася впевненість у тому, що з простором аудиторії цього разу все окей. Моя міміка, звісно, розчарувала їх.

– Учителю, що не так? Ми старалися. Тепер біля Вас дівчата, бо Ви казали, що вони не настільки розумні, як ми, а отже, задля результату, повинні бути ближче до вчителя.

«Oh my god!» – пронеслося в моїй голові.

Методично почав «філософствувати» наново. Виправляю озвучену старостою тезу: часто сегрегація в класі призводить до дискримінації за ознакою статі, і саме дівчата найчастіше щось «недоотримують», але не тому, що дурніші... Найбільш продуктивно – усе пропрацьовувати спільно, не розділяючи групу на хлопців і дівчат...

– Учителю! – староста піднявся. – Вибачте нас за таку прикру помилку. Наступного разу ми сядемо правильно.

За два тижні, наблизившись до аудиторії, я зустрів групу у повному складі, яка до кімнати чомусь не заходила, а чекала біля дверей. Побачивши мене, староста групи дещо, як мені здалося, розгублено вийшов вперед і сказав:

– Учителю! Вкажіть нам, як саме ми повинні сісти...

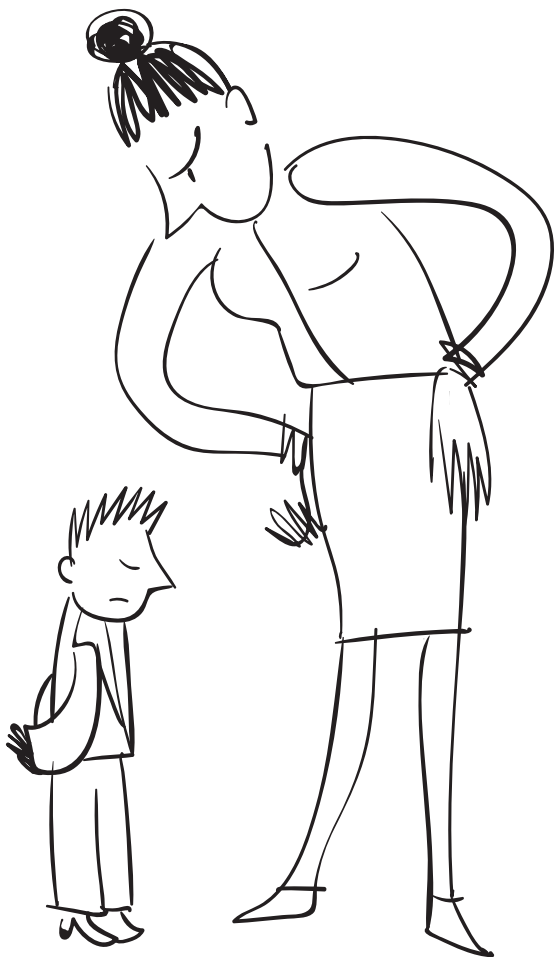
З тією групою усе закінчилося хеппі-ендом: ми весь семестр працювали спільно, намагаючись рівноцінно сприймати одне одного, і під кінець навіть здалося, що кожна і кожний в аудиторії розуміє несегреговану модель комунікації як щось належне і єдино правильне. Знаю, що група навіть успішно перенесла цю модель і на інші пари з інших дисциплін.

Але щоразу, коли бачу подібну культурну модель, замислююся на тим, як же багато залежить від викладацької стратегії: знати про існування проблеми сегрегації, надати їй важливості, уміти чітко вирізнити в конкретній студентській групі, «вкластися» (емоційно, ресурсно) у її вирішення, методично «гнути» своє, отримавши, і це ще в кращому випадку, «сумнівний» приз – групу, що дійсно творчо і ефективно працює і з якою вже не вийде «відсидітися» за викладацьким столом...

Надихає те, що така викладацька «інвестиція» точно не пропаде даремно для будь-кого, кого вона торкнеться, хоча й інколи це не очевидно. Бо коли тебе чують і залучають до чогось спільного, сприймаючи твою особистість як рівну з іншими – це емоційний, комунікативний та інтелектуальний поштовх у розвитку, причому у віддаленій, навіть безмежній, перспективі...

Олег Марущенко

Нотатки небайдужої, або Чи потрібні сучасній школі гендерночутливі технології?

Переступаю поріг рідного навчального закладу. Вартові порядку (чергові) мило посміхаються дівчатам, що докруз оточили їх і делікатно просять десятикласників/-иць пропустити їх на другий поверх. Під тиском чарівних посмішок, умовлянь милих учениць чергові «здаються» і дозволяють дівчатам пройти через «кордон» чергового 10-Б класу.

Хлопці ж, які тут-таки утворили своє коло, вибухають: «А чому це дівчатам можна, а нам ні?», «Вони що, особливі?!». Дівчата-чергові міцно тримають оборону й емоційно: «Тому

що вони дівчатка... Їм треба причепуритися...». «Замало аргументів», – подумала я. Чергова вчителька пасивно спостерігала за перебігом емоційного діалогу і жодної репліки на користь чи на захист однієї зі сторін конфлікту не промовила. Зрештою о 8.15 пролунав дзвінок і ображені хлопці потягли свої речі до навчальних кабінетів.

Іду коридором. Почався урок. Під стіною рівенько вишикувалися хлопчики початкових класів, які пропускають уперед своїх однокласниць. Учителька тішиться з цього, мовляв, вона привчила хлопців до порядку. Хай знають своє місце!

Відвідую урок колежанки. Клас великий, тому досить-таки гамірно, «живенько». Словом, робоча атмосфера. Ось хлопчик Сашко¹ звернувся до своєї однокласниці Олени з проханням дати йому лінійку. Учителька, бачачи це, вибухає: «Петренко, хто тобі дозволив заважати Оленці? Щоденник на стіл!» Сашко, не розуміючи «складу злочину», зашарівся й ледь не плаче. «Що я зробив?» – було, почав він, але емоційна тирада Олени Іванівни, схвилюваної «ганебним вчинком» Петренка, досягла найвищого градусу кипіння: «За двері!». Хлопчики-однокласники співчували «порушникові дисципліни» Сашкові, дівчатка ж почувалися переможницями. «Отак буде кожному!» – читалося у погляді кожної третьокласниці. Після уроку я запитала у вчительки, чому вона так жорстко відреагувала на типову ситуацію, на що та авторитетно відповіла: «Нехай звикають до жорсткого чоловічого виховання, а то виростуть пестунчиками...». Я не вступала в дебати щодо способів вирішення конкретної ситуації, бо, мабуть, це було б марно. Чи ні?

¹ Тут і надалі імена дітей змінено.

Пришвидшеним кроком іду до кабінету №... Читаю таблички: «Зав. кабінетом Прокопенко». А чому б нам не змінити таблички на навчальних кабінетах, які б указували на статтю: завідувач чи завідувачка? Це ж не потребує великих затрат, а поступово при звичаюватиме учнівський загаль до орієнтування на індивідуальність.

Щодня, піднімаючись на третій поверх, іду повз стенд «Кращі гімназисти». Чому б світліни на стенді не змінювати, наприклад, щомісяця?! Адже щодня хлопці й дівчата пишуть історію свого навчального закладу: перемагають у змаганнях, конкурсах, пишуть наукові роботи...

«А чому з-поміж речей немає книжки?» – «Ви що, не знаєте, що хлопці не люблять читати?». Як же нам подолати ці стереотипи? Почала їм доводити, що і хлопці люблять читати цікаві книжки, і дівчата можуть грати з м'ячем.

Наведу приклад зі свого досвіду. У контексті вивчення літературного твору говорила з десяти класом про рівність, рівні права чоловіків і жінок, необхідність переосмислення стандартів, шаблонів. Раптом Володимир кинув, мов наживку, репліку: «А нащо тоді одружуватися?» Я: «Одруження – це, на твою думку, тільки приготування їжі, прання білизни..? А як же самореалізація жінки?». Тему закрили, побачила, як хлопці і дівчата задумалися...

Традиційно чоловіки – це сильна стаття, але з власного життєвого досвіду скажу: там силою й не пахне. Може, це самі мужчини придумали цей міф?..

Днями відвідала виховний захід у восьмому класі з гендерної теми. Діти моделювали ситуації, вибудовували стратегії поведінки у відповідних ситуаціях. Найбільше мою увагу привернула вправа «Що я покладу у валізу хлопцеві / дівчині?». Дівчата збирали речі для мандрівки хлопцям, а хлопці – дівчатам. Що ж було з-поміж того краму? У валізу для хлопців дівчата поклали засоби гігієни, особисті речі, м'яч, «чоловічі» іграшки: машинки, роботи... До дівчачої валізи потрапили люстерко, книжка, набір для вишивання, ножиці, фломастери... Коли я запитала у хлопців, чому вони поклали набір для вишивання дівчатам, вони серйозно заявили: «Це заняття для дівчат», «А що, хлопці не можуть захоплюватися бісероплетінням, вишиванням?» – запитала я. Крім того, що так має бути, ніяких інших аргументів я не почула. Дівчата приблизно так само пояснювали, чому вони поклали до валізи м'яч, машинки.

Перевіряю вивчення напам'ять учнями вірша І. Я. Франка «Гімн». Викликаю дітей спочатку за бажанням, потім за списком, і раптом Ірина говорить: «А можна я зараз?». Володимир, який мав зараз декламувати поезію, відповів: «Не можна. У нас гендер!». Знову крайнощі... Одинадцятикласниця Діана досліджувала тему «Вплив гламуру на споживчу культуру індивіда». Відповіді на запитання анкети підтвердили робочу гіпотезу дослідження про відсутність гендерної культури в учнівства. На запитання «Які зовнішні атрибути гламурності?» більшість опитаних юнаків дали відповідь «рельєфні мускули», а більшість дівчат – «розкішний, блискучий одяг». Не секрет, що сучасні юнаки люблять стильний одяг, і не всі дівчата надають перевагу одягу чи аксесуарам із «блискітками...». Чому ж ми розмежуємо хлопців і дівчат? Поки так звикли.

У цій ситуації, думаю, не варто показувати пальцем на дітей. Що ми, педагоги, зробили, аби в освіті впроваджувалися гендерночутливі підходи, аби більш активною була гендерна просвіта?

Випускному класу запропонувала зв'язне висловлення за темою «Ідеальний чоловік очима сучасної дівчини». Поділюся уривками з творів: «Єдине, мабуть, що я не можу знайти в пошуковій мережі Google, так це ідеального чоловіка. А й справді, ідеальний чоловік: хто він, який? Замислююся: якщо всесвітнє павутиння не може віднайти ідеал, то як же бути? Мама каже: «Шукай у реальному житті!» Насмішила! Але це питання реально змусило мене поміркувати, вдатися хоча б до примітивного аналізу. Починаю з найстаршого в моїй родині: чоловік нібито розумний, освічений, але безхребетний, байдужий до близьких, неспроможний або просто не хоче брати на себе відповідальність за вирішення нагальних проблем. Традиційно чоловіки – це сильна стать, але з власного життєвого досвіду скажу: там силою й не пахне. Може, це самі мужчини придумали цей міф?..» (Оксана А., 15 років).

Аліса М. пише: «За словами Ліни Костенко, «жінки довше переживають образу, незалежно від того, вони образили чи їх ображено». А як реагує чоловік? Стереотип, що чоловіки не плачуть, не дає їм права зронити жодної сльозинки... У ХХІ столітті наші захисники й лицарі винайшли новий спосіб сховатися від проблем та негараздів. Надягаючи маску дурня, вони забувають про всіх і все й починають жити для себе. Це їх цілком влаштовує. Не потрібно поступатися місцем у міському транспорті, дарувати жінці ніжність, носити її на руках. (Звичайно, не можу так сказати про всіх). Хоча, знаєте, любі дами, непокоїть. А чи не самі ми плакаємо образ незламних, сильних, самодостатніх супергероїв? Ніколи не замислювалися? «Не руйнуйте мужчин, бо вони вас не збудують». (Ліна Костенко)».

Розгортаю зошит учня Олексія З. із міркуваннями на цю ж тему: «Ідеальний чоловік?

Для мене ідеального немає нічого у світі. Тим більше, якщо йдеться про людину з її позитивними і негативними рисами, вчинками... Зі свого життєвого досвіду скажу, що для сучасної дівчини чоловік – це фінансова стабільність, красивий аксесуар, статус, престиж у найближчому оточенні...».

Після перегляду учнівських міркувань укорте зловила себе на думці: «Наше вчительське стереотипне мислення, стиль поведінки, несправедливе ставлення до обох статей робить наших дітей знеособленими, або, як ми говоримо у побутовому мовленні, «ніякими».

Спробувала поговорити з ученицями й учнями. «Чому, – питаю, – чоловік – це торба з грішми? Хіба жінка не може бути самодостатньою? Хто вам сказав, що чоловіки беземоційні, не переживають образ? Ви розумієте, що жінка і чоловік рівні між собою у правах, обов'язках, можливостях, сфері діяльності...»

За мімікою моїх старшокласниць і старшокласників не було зрозуміло, чи стали вони думати інакше, але вже той факт, що ця розмова відбулася, є великим кроком уперед, темою для подальших роздумів.

При підготовці до позакласного заходу до 8 Березня вирішила відійти від шаблонів. Спланували дізнатися про відчуття хлопців, коли вони взувають жіночі черевики (цю ідею ми запозичили у Тетяни Ісаєвої). Можливо, не все вийшло, але історія самого свята сприймалася все одно по-іншому:

– Шановне чоловіцтво! Ви знаєте історію святкування 8 Березня?

– Достеменно ні. Чув, що з ініціативи німецької революціонерки Клари Цеткін 8 Березня було проголошено Міжнародним Жіночим днем.

– А я знаю, що це день перемоги над чоловічим егоїзмом. Усі дівчата й жінки раді з того, що чоловіки дарують їм квіти, коштовності, усмішки...

– Хлопці, чоловіки! Чи хотіли б ви хоч на хвилинку пережити бодай якісь емоції, якими «фонтанують» жінки? Ну що, слабо?

– Тож узуваймо черевички й спробуймо.
– Сашко, як ти думаєш, який шквал емоцій відчуває дівчина, яка вперше в житті закохалася?
– Ой, не знаю, чи вийде описати, але спробую. Напевне, у неї виростають крила, вона почувається натхненною, якоюсь неземною, втаємниченою.
– Андрію, а ти зможеш відтворити душевний стан дівчини, яку зрадив коханий?
– О! Я точно знаю, що це руйнівна стихія, що метає громи й блискавки й прагне все зруйнувати й усім помститися.
– Костю! Як би ти описав емоції дівчини, якій запропонували руку й серце?

активну діячку «Товариства руських жінок на Україні».

Уявіть собі, у рубриці «Раджу прочитати» я рекомендувала учнівству для самостійного опрацювання статті «Три фотопортрети» Н. Кобринської, «Якими нас прагнете?» О. Теліги. Я не знаю, чи варто переповідати перебіг уроку, який я провела ще наприкінці 90-х, але мене саму до глибини душі вразили обговорювані питання й глибина їх аналізу. Судіть самі: «На сторінках журналу «Слово і час» дискутувалося питання, чи потрібна українському літературознавству феміністична школа...

Тисячі жінок в усьому світі стають терористками і камікадзе... До цього їх штовхають бажання нарешті бути почутими, поміченими і побаченими

– Боюся помилитися, але це шок, здивування, радісні вигуки, у ... децибелів.
– То що, хлопці? Чи легко ходити на підборах?
– Може, і ні. Тим не менше, візитівкою майже кожної дівчини, жінки є чарівні черевички, що тішать своєю мелодією: цок – цок – цок».

У моїй колекції планів-конспектів уроків української літератури (я їх часто дістаю з шухляди з різних причин: ностальгії, відстеження свого професійного зростання) збереглася розробка з теми «О.Ю. Кобилянська. Повість «Людина», датована 1998-м роком. І що ж? Я не повірила своїм очам, бо, крім історії написання твору, присвяти, характеристики образу Олени Ляуфлер, проблематики, жанрових особливостей твору, я мала на меті дати дітям інформацію про передумови та витоки становлення гендеру, особливості жіночого руху в Україні, феміністичну школу в українському літературознавстві (О. Телігу, Т. Гундорову, В. Аневу), О.Ю. Кобилянську як

...Хочу вдатися до думки Вірджинії Вулф: «Що таке жінка? Запевняю вас, що цього я не знаю. І ви, я думаю, теж не знаєте, я думаю, що цього ніхто не знає і не може знати, поки вона сама не проявить себе у своїх мистецтвах і професіях, доступних роду людському...».

Я, правда, не дуже це пам'ятаю, але в плані-конспекті прописано, що я дала для роздумів ключові тези статті «Якими нас прагнете?» О. Теліги: «Але в хаосі жіночих типів нашого письменства нема майже ні одного окресленого, живого і дійсно позитивного образу»; «Є ще – жінка-рабиня – і жінка-вампи», зачитувала дітям ці цитати зі статті О. Кобилянської «Балаканка про руську жінку»: «Ми маємо в своїй літературі Марусь, Катрусь, Ганнусь і як добре йде – і Оксанок. Але чи сягнути б нам у розвою нашої суспільності жінки світової освіти або жінки героїських характерів?».

Я добре пам'ятаю, як клас, апелюючи до тексту й висловлюючи свою думку, розмірковував над питанням, коли вперше з'явилася в Олени думка про становище жінки в суспільстві, які погляди на щастя і родинне життя склалися в неї, яким видається образ Олени Ляуфлер – героїчним чи трагічним, чому їй довелося піти на компроміс із власним сумлінням. Імпонували активність учнів і учениць, розмаїття аргументів, суджень. В основному діти обстоювали думку, що героїзм жінки виявляється у її прагненні протистояти згубному впливу обивательщини та сірої буденності, намаганні зберегти свою гідність, а трагізм – у тому, що під вагою суспільних і родинних обставин вона не могла вистояти... Щоб урятувати родину від повного розорення, а для себе знайти хоч якусь опору в житті, вона змушена вийти заміж за духовно убого і чужу їй людину...

Мої учениці брали участь у Всеукраїнському конкурсі «Дівочий світ». Вони писали про рівність, закликали прислухатись до думки, почуттів жінки, досліджували персоналії воїтельок Софії Ружинської, Галини Борзобягати-Краснянської, Ганни Хмельницької, Софії Галечко,

питання «Чи повинна жінка йти в політику?» тощо.

Найбільше мені запам'яталася робота моєї учениці Анни С. «Сповідь жінки-терористки»: «Тисячі жінок в усьому світі стають терористками і камікадзе... До цього їх штовхають бажання нарешті бути почутими, поміченими і побаченими. Звичайно ж, це стосується здебільшого азійських країн, але це вже теж своєрідний протест усього світового жіноцтва, що може бути небезпечним і для самого чоловіцтва.

Два роки тому я стала багатодітною матір'ю. Власних маю двоє: чудових дівчаток. Четверо хлопчиків я взяла з сиротинця, адже у світі стільки невинних і ображених дітей. Не можу без своєї родини, але мій вибір – наша група «Червоні бригади». Я нікчемний гвинтик у постійно рухомому механізмі моєї організації. Вона – це Все! Навіть Моє життя Ніщо у порівнянні з Нею.

Що було б зі світом, якби не Ми. Хіба я жила раніше? Ні. Я просто існувала. Пелюшки, сніданки, чоловікові сорочки, банальні розмови, дрібязковість щоденного буття. Я стільки написала вагомих наукових праць, але їх ніхто не помітив. Моє ім'я часто забували мої студенти. Ким я була? Ніким.

А зараз моє ім'я гучне і відоме, сотні газет описують мої терористичні акти, за мою голову пропонують шалені винагороди.

Не осуджуйте мене. Я не хочу забирати невинні життя. Але ж випадковість завжди є нашим супутником.

Я без вагань віддаю своє життя у лапи смерті. Це наче моя спокута за смерті інших».

Я час від часу тішу себе думкою, що участь в гендерному освітньому експерименті, не знаю, як правильно сказати, змусила чи спонукала мене до більш прискіпливого ставлення до рівноцінності обох статей. Я звертаю увагу на вживання гендерночутливої мови, на аналіз

вправ, малюнків у підручниках, при відвідуванні уроків у колег роблю акцент на спільній діяльності дітей різної статі, на моделюванні ситуацій чи випадків, у яких би кожна і кожен висловлювали й аргументували свою точку зору, на залученні учнів і учениць до творчих і дослідницьких видів діяльності. Значну увагу приділяю гендерному аудиту навчальних кабінетів, рекреацій навчального закладу.

Звичайно, зроблено ще дуже мало, оскільки свідомість людини, вихованої у жорстких рамках навчального закладу, вишу 80-х років ХХ століття, авторитарної родини, важко «зламати», але я працюю над собою, вибудувала особисту гендерну траєкторію, якою, сподіваюся, рухатимуся далі.

Нововодолазька гімназія уже третій рік працює в рамках експерименту. Ми взяли участь у соціологічному опитуванні, ознайомилися з низкою наукових і науково-практичних, педагогічних джерел про гендерний підхід в освіті, опрацювали нормативно-правові документи та методичний посібник «У пошуках гендерного виховання», взяли участь у семінарах, тренінгах, здійснили гендерний аналіз навчальних підручників для 2-го класу, зовнішнього і внутрішнього простору гімназії, провели анкетування учнівства, батьківства, практикуємо вправи, ігри, конкурси, створення навчальних проєктів, написання творчих робіт.

Звичайно, крига скресає, але ж педагогам, мамам і татам, учням і ученицям треба зробити дуже-дуже багато, аби ЗНЗ став тим освітнім середовищем, перебуваючи в якому діти відчували б рівноцінне ставлення до всіх.

Вважаю, що особистий досвід і напрацювання нашої гімназії стануть корисними й повчальними для інших. Тому дозволю собі дати поради тим, хто працюватиме щодо впровадження гендерночутливих технологій у світ школи:

- розібратися з базовою інформацією з питань рівності жінок і чоловіків, спира-

тися на законодавчі акти в царині забезпечення рівності громадян і громадянок;

- виховна робота з учнівством не повинна мати узагальнений та уніфікований характер, вона має орієнтуватися на особливості, можливості та потреби кожної конкретної учениці та кожного конкретного учня;
- із метою культивування ідей рівних прав та можливостей жінок і чоловіків раджу проводити уроки гендерної грамотності (позакласні заходи за участю наукових кіл, тренерів і тренерок, які мають відповідний досвід роботи);
- при проведенні будь-якого уроку, заходу важливо дотримуватися балансу в частотності звертань як до дівчат, так і до хлопців;
- обговорювати, моделювати такі ситуації чи випадки, щоб кожна дитина висловлювала свою точку зору, а не солідаризувалася під час дискусії із групою своєї статі;
- організовувати спільні трудові справи, заняття мистецтвом і спортом, роботу в групах, туристичні походи, екскурсії, організацію свят тощо;
- на уроках і в позакласній діяльності практикувати методи інтерактивної педагогіки, бо саме вони сприяють залученню дітей до участі в творчих і дослідницьких видах діяльності, надавати перевагу проведенню рольових ігор, дебатів, дискусій, створенню колажів, написанню есе тощо;
- здійснювати гендерну експертизу підручників і посібників із навчальних предметів, простору навчального кабінету;
- обговорювати питання гендерної соціалізації на батьківських зборах, засіданнях методичних осередків;
- занотовувати результати своїх спостережень, фіксувати свої удачі й труднощі у щоденнику експериментальної діяльності.

Вам усе вдасться!

Людмила Цяцька

Що таке «гендерний освітній експеримент»?

Це спрощена (для кращого запам'ятовування) назва унікального кількарічного проекту, що з січня 2015-го до червня 2018-го року реалізовується у 8 державних навчальних закладах Харківської області, два з яких представляють сільську місцевість, два мають у своєму складі дитячий садок (є навчально-виховними комплексами), три є закладами інноваційного типу (гімназія, ліцей).

Мета проекту – створити у цих закладах (силами учительства, вихованства – загалом це 250 осіб – і експертного кола) гендерночутливий освітній простір, вільний від стереотипів і будь-якої дискримінації.

Методологія проекту не передбачає безпосередню роботу з дітьми, а базується лише на зміні освітніх підвалін. У разі успіху все учнівство – і нинішнє, і майбутнє – неодмінно відчує на собі структурні зміни.

У рамках проекту ми спільно зробили дуже багато. Зокрема:

- провели понад 40 тренінгів (майже всі з них пройшли на території навчальних закладів) та 1 виїзну літню школу з розвитку гендерної компетентності і гендерної чутливості педагогів, а якраз це є найскладнішим;
- здійснили детальний гендерний аналіз «настінного простору» та гендерний аудит кожного закладу;
- розробили гендерночутливу наочність, яка завжди доступна онлайн на веб-порталі ГІАЦ «КРОНА» (www.krona.org.ua), а у друкованому вигляді передана до навчальних закладів;
- у результаті спеціального навчання долучили найбільш умотивованих учасниць експерименту як експерток до загальнонаціональної антидискримінаційної експертизи проектів шкільних підручників;
- започаткували у школах практику ведення індивідуальних щоденників гендерних педагогічних спостережень;

- провели низку соціологічних досліджень гендерних стереотипів учнівства і педагогічного кола;
- привезли до закладів «Музей на колесах» («Музей жіночої та гендерної історії», керівниця – Тетяна Ісаєва), чим викликали ажіотаж не тільки освітянської спільноти, а й батьківства, мешканців та мешканок населених пунктів (загальна кількість відвідувань сягнула двох тисяч!);
- провели серію творчих конкурсів для вчителів та вихователів з розвитку навичок критичного мислення, гендерного аналізу, нестереотипної та недискримінаційної творчості.

Настільки тривалий проект з упровадження гендерного підходу у шкільну і дошкільну практику не має аналогів у світі.

Це приклад вдалої співпраці кількох державних і недержавних інституцій:

- органів державної влади (експеримент має офіційний статус «експеримент регіонального рівня», що затверджено департаментом науки і освіти Харківської області, наказ № 449 від 29.10.2014 р.);
- громадської організації «Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА», чия діяльність у проекті підтримало Представництво в Україні Фонду імені Гайнріха Бюлля;
- комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»;
- 8 державних закладів освіти Харківської області:

- **Вербівської загальноосвітньої школи I-III ступенів** (с. Вербівка, Балаклійський район);
- **Нововодолазької гімназії** (смт Нова Водолага);
- **Нововодолазького ліцею** (смт Нова Водолага);
- **Огіївського навчально-виховного комплексу** (с. Огіївка, Сахновщинський район);
- **Малинівської гімназії** (смт Малинівка, Чугуївський район);
- **Лозівського навчально-виховного комплексу № 10 «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад»** (м. Лозова);
- **Панютинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1** (смт Панютине, Лозівський район);
- **КЗ «Обласна спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Обдарованість»** (м. Харків; заклад взяв участь лише на початковому етапі проекту).

Гендерному освітньому експерименту присвячений спеціальний розділ на веб-порталі ГІАЦ «КРОНА».

А про всі особливості ходу, головні результати, успіхи і відверті несподіванки експерименту ми напишемо у спеціальному виданні, вихід якого заплановано на кінець літа 2018-го року!

ГЕНДЕРНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

За редакцією Олега Марущенка, Ольги Андрусик, Тетяни Дрожжиної

Літературне редагування Олени Малахової
Коректура Володимира Карпова, Ніни Лісної
Ілюстрації та верстка Марії Чорної

Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА»
Тел./факс: +38 057 714-35-94
E-mail: center.krona@gmail.com
www.krona.org.ua

Формат 210X297
Тираж 250 прим.
Гарнітура Foco, PT Sans

КРОНА
Гендерний інформаційно-аналітичний центр

Гендерний педагогічний альманах

